

SOLIDARITA

solidarita.socsol.cz

cena 40 Kč solidární cena 60 Kč

24/129

ZEMĚ NENÍ
NA JEDNO POUŽITÍ

4
JAN MÁJÍČEK:
PIRÁTI DOPLULI

10
PAVEL ŠNAJDR:
PROČ EKOSOCIALISMUS?

26
MIROSLAV KUČERA:
ĽAVICOVÝ VEGANIZMUS

6
MARKÉTA JUŘICOVÁ:
MŮŽE BÝT KSČM NADĚJE PRO
ČESKOU LEVICI?

14
MARKÉTA JUŘICOVÁ:
JOHN MOLYNEUX - MARXISTICKÁ
KRITIKA ANARCHISMU

32
PETR DVOŘÁK:
„KOMUNÁLNÍ PŘEPYCH“
PRO 21. STOLETÍ

22
VÍTEK PROKOP:
VĚDĚNÍ, TŘÍDNÍ PROBLÉM

SOLIDARITA

SOLIDARITA.SOCSOL.CZ

„Soustavně číst – a tedy nejlépe i předplácet – časopis Solidarita má hned tři podstatné významy. Předně jde o normální okysličené mozku jiným pohledem na stejný svět, jenž takřka ve všech ostatních zdrojích zůstává zcela zabalen do totality cíleně selektovaných – většinou bezvýznamných – faktů a jednostranných výkladů. Solidarita do ničeho takového neupadá, naopak, je jedním z mála kroků vpřed mezi Skylou manipulátorů shora a Charybdou neuspořádaných tlachů v digitálním vesmíru. Za druhé, se Solidaritou vstupujeme do

světa určité levicové tradice, kterou kdysi charakterizovalo heslo „Ani Washington, ani Moskva, ale mezinárodní socialismus“, tedy tradice, které jde o „socialismus zdola“, o skutečnou demokracii. A konečně: četba a předplatné Solidarity je solidaritou s ní, s jejím přetrváním na „trhu“ tištěného slova. Solidaritou s těmi, kteří usilují o reálnou a přijatelnou změnu poměrů. A ovšem solidaritou jako takovou, solidaritou vůbec, tím, co dnes společnost nejvíc potřebuje.“
Martin Hekrdla, novinář

Milé čtenářky, milí čtenáři,
domácí politice jsou v nové Solidaritě, kterou právě držíte v rukou, věnovány hned dva články. Text Jana Májíčka „Piráti dopluli“ poukazuje na to, že problémy strany Pirátů leží v jejich hlubší ideové neukotvenosti. Podobně článek z pera Markéty Juřicové kritizující KSČM hovoří o stejné neukotvenosti této stalinizující a oportunistické strany, která vede až ke spolupráci s krajní pravici v rámci koalice Stačilo.

Hlavním tématem tohoto čísla je však ekologie. Tou se zabývá text Pavla Šnajdra, který rozebírá vztah zeleného hnutí a marxismu.

Problematikou vztahu jiného progresivního hnutí, tentokrát anarchistického, a marxismu se zabývá druhý článek Markéty Juřicové v tomto čísle.

Krise vzdělání: je ji možno řešit v rámci tohoto systému? Na to se zaměřuje analýza Vítka Prokopa. Dalším teoretickým rozbořem je

článek, který se zabývá tématem marxisty mnohdy opomíjeným: vega-
nizmem.

A na závěr otiskujeme recenzi knihy, tematizující událost pro socialisty nadmíru důležitou: Pařížskou komunu.

Podnětné čtení přeje redakce Solidarity.

PIRÁTI DOPLULI

JAN MÁJÍČEK

Odchod Pirátů z vlády poté, co premiér Fiala [ODS] oznámil odvolání jejich předsedy Ivana Bartoše, je logickým vyústěním jak tlaku pravice, tak neúspěchu a nahromaděné frustrace v Pirátské straně. Jejich problém se ale bez hlubšího ideového ukotvení nevyřeší.

Pokud je v očích veřejnosti něco pro Piráty typické, tak je to představa, že je to strana IT odborníků, možná trochu anarchistů či geeků, pro které je, jak praví jejich starý slogan, internet jejich mořem. Je proto jasné, že selhání v přípravě a realizaci digitalizace stavebního řízení bolí násobně více než téměř neexistující digitalizace v oblasti zdravotnictví, práce a sociálních věcí, školství – zkrátka téměř všude. Stejně tak je jasné, že Piráti mají pravdu, když říkají, že projekt digitalizace stavebního řízení čelil obrovskému protitlaku ze strany unie ICT. Tu vede člen ODS Zdeněk Zajíček, který se dlouho pohybuje v prostředí byznysu a politiky. A právě některé firmy si dělaly na obrovskou zakázku zálusk. Původní rozpočet 1,2 miliardy korun stáhl Bartoš v první fázi na cca 400 milionů.

OMÁMENÍ

Po neúspěchu v evropských volbách a po politickém vymazání Pirátů v krajských volbách a následné rezignaci jejich vedení se stal Ivan Bartoš snadnou obětí. Premiér Fiala už dlouho slýchal od svých členů v ODS, že ty „levičácké“ neschopnosti má z vlády vyhodit. Nyní se nabídl příležitost. Navíc tak udělal zdánlivě nikoli na základě ideologického sporu, který byl v pozadí, ale na základě pro Fialu očividného, ale také pokrytecky dlouhodobě přehlíženého neschopnosti – tedy schopnosti bránit v odsávání veřejných peněz. Fiala si zřejmě spočítal, že krize Pirátů a oslabení Bartoše mu dovolí provést rekonstrukci vlády. Ministr Lipavský už oznámil, že spolu s rezignací na pozici ministra podá i rezignaci na členství v Pirátské straně, v době psaní tohoto článku si však potírá rukou s premiérem Fialou nad pokračováním ve vládním angažmá.

V každém případě se jen těžko člověk může ubránit pocitu, že Piráti ve vládě podlehl ideologickému vy-

právění o slušnosti a věcnosti v politice, které Fiala tak často opakuje, a pocitu vlastní důležitosti a nenahraditelnosti. Ivan Bartoš a s ním všichni poslanci a ministři hájili vždy vládní politiku, aniž by jen náznakem zakolísali. V konzervativní koalici se rozpustilo a zmizelo jak jejich rebelantství, tak jejich ambice přinášet nová a neotřelá řešení. Marně část pirátské strany varovala, že jejich pozice se čtyřmi poslanci, na kterých navíc vládní kolice není závislá, je obrovsky nevýhodná a budou ve vládě vždy jen z milosti. Okouzlení vládními funkcemi ale bylo silnější. Sebe i své stoupence klamali tvrzením, že přeci brání daleko horším věcem. Ale pokud bylo ambicí napravovat a zlepšovat fungování pravicových stran, mohli do nich vstoupit rovnou a tam prosazovat transparentnost a boj proti korupci. Na to opravdu není zapotřebí nová strana.

POKRYTECTVÍ NEBO NAIVITA

„Kmotři zůstanou kmotry, i když je natřete na fialovo,“ pronesla na tiskové konferenci Pirátů k jejich „vyhazovu z vlády“ poslankyně Klára Kocmanová. Obecně je to správný popis situ-

ace, ale proč s těmito kmotry Piráti tři roky vládli? Řeči o podrazáctví, vládě oligarchů a jejich médiích se jak Bartošovi, tak Jakubu Michálkovi věří jen těžko. Účast ve vládě navzdory tristnímu volebnímu výsledku ukazovala, jak málo se poučili jen o dekádu a kousek starším příkladem Strany zelených. Ve splývání s konzervativní vládou zašli tak daleko, jak jen mohli. Sám Ivan Bartoš neváhal veřejně potopit svou stranickou kolegyni Janu Michailidu za účast na dnech antikapitalismu. „Janka Michailidu je bezesporu odbornice [...] To nic nemění na tom, že její soukromé aktivity a řada veřejných vyjádření [...] vnímám z pozice předsedy jako zcela nevhodné. Hrůzy komunistické diktatury dvacátého století v řadě zemí světa včetně České republiky nelze relativizovat, nebo dokonce adorovat. Nechci Jance Michailidu nic podsouvat, ale měla by se [...] zamyslet a přehodnotit své fungování ve veřejném prostoru. Komunismus i fašismus jsou stejně zhoubné ideologie,“ uvedl na Twitteru Bartoš, když Michailidu zveřejnila fotku z výše uvedené akce, kde byla v roli posluchačky. Za podobné útoky by se nemusel stydět jakýkoli kovaný pravičák. Příznačnější pro Bartošův posun doprava je to

v tom, že členy Socialistické Solidarity, organizace, která Dny antikapitalismu organizovala, zná osobně a tudíž musí dobře vědět, že jako organizace stojíme v naprosté opozici vůči minulému režimu.

JAKÝ NASTAVIT KURZ?

Co budou nyní Piráti dělat? Budou se snažit prezentovat jako politici, kteří byli pro svou zásadovost vyhozeni z vlády. Možná se pokusí být hlasitou opozicí a využijí k tomu znalosti z vládního angažmá a do médií začnou unikat zprávy o tom, kde a komu vládní strany

přihrály zakázku, co kde nefunguje, jak má atd. Možná se to Pirátům podaří a dokáží se udržet v poslanecké sněmovně i po příštích volbách. Jenže co to bude za stranu? Ačkoli nevyhraněnost mohla na začátku Pirátům pomáhat, dnes je to jejich největší slabina. Proto může Jan Lipavský požadovat vyhození „komoušů a ultralevičáků“, jejich bývalý mediální poradce Jakub Horák mluvit o jejich nákaze „woke“ ideologií a zároveň mohou mít mezi sebou výše zmíněnou Janu Michailidu či bývalou ředitelku A2 Martu Martinovou. Piráti si kromě nového vedení musí vydiskutovat i velkou část své politické ideologie. S

vágním liberalismem a středovostí se totiž v českém silně doprava vychýleném prostředí plout nedá. Pokud půjde o návrat ke kořenům, k odporu proti nadnárodním technologickým gigantům a jejich špehování, k tématu regulace a dohledu nad užíváním umělé inteligence a posilování přímé demokracie, mohli by se stát součástí širší levicové a progresivní aliance, které by se postavila nárůstu konzervativní a neofašistické pravice. Pokud zůstanou u moralizování a řeči o korupci, půjde jejich bárka ke dnu a zbylí trosečníci se budou muset nalodit jinde.

MŮŽE BÝT KSČM NADĚJE PRO ČESKOU LEVICI?

MARKÉTA JUŘICOVÁ

V poslední době, kdy v celé Evropě dochází k výraznému posilování pravice, se opět rozhořela debata o spolupráci na levici. Mezi zástupci zejména konzervativnější části levicového spektra se ozývají hlasy volající po vytvoření velké koalice společně se Stačilo!

Většina české levice ale spolupráci s touto koalicí i se samotnou KSČM odmítá. U stran, jako je SOCDEM nebo Zelení, je na vině zejména zarytý antikomunismus a strach z negativních mediálních dopadů, což zástupci KSČM rádi připomínají. Nad způsobem, jak zachránit českou levici, přemýšlí úplně všichni. Může být koalice s KSČM/Stačilo! řešením? Je antikomunismus skutečně jediným důvodem, proč s KSČM nechtějí ostatní levicové síly spolupracovat? A nemůže si KSČM za to, že je odkázána na partnery z řad krajní pravice, tak trochu sama?

PRAGMATISMUS, KOMPROMISY A KRAJNÍ PRAVICE

V evropských volbách kandidovala KSČM v koalici Stačilo! po boku konzervativně pravicové SD-SN [Spojení demokraté - Sdružení nezávislých] a nacionalistické ČSNS [Česká strana národně sociální]. Mimo nejvýraznějších osobností, předsedkyně KSČM a lídryně kandidátky Kateřiny Konečné a bývalého člena Pirátské strany Ondřeje Dostála, který vystupoval například na demonstracích Jindřicha Rajchla, se na kandidátce objevila například Petra Rádová, bývalá členka Rajchlova PRO dokumentující „nebezpečnost vakcín proti COVID-19“, lobbista a bývalý člen předsednictva pravicové ODA Jan Skalický, agrobaron a poli-

tický turista Zdeněk Jandajsek nebo členka spolku Svatopluk [který se „hlásí k tradiční levici“, ale „dívá na svět očima konzervativní pravice“] Jana Turoňová.

KSČM toto složení koalice obhajuje prostým pragmatismem. V evropských volbách získala koalice Stačilo! 9,56 procenta, což z KSČM v přepočtu na procenta činí nejsilnější nominálně levicovou stranu v ČR. Oblíbeným narativem členů KSČM je, že pro úspěšné prosazování levicového programu je třeba se dostat k moci i za cenu kompromisů. Co však tyto „kompromisy“ znamenají v praxi?

MÁTE PROPRACOVANOU IDEOLOGII? A MOHLA BYCH JI VIDĚT?

Když se podíváme na program koalice Stačilo! do Evropského parlamentu, nejen každého marxistu, ale každého progresivně levicově smýšlejícího člověka musí na první pohled praštit do očí body jako „Zastavení nelegální migrace“ nebo „Konec zeleného blouznění, ochrana přírody s rozumem“. Pro lepší vstřebání dojmu si nyní prohlédneme celý text bodu o migraci:

„Masová migrace do EU je bezpečnostním rizikem. Časově omezený azyl je nástrojem pro pomoc potřebným, ale nesmí vést ke zhoršení bezpečnostní a sociální situace

v hostitelské zemi. Pašování lidí považujeme za formu otrokářství. Hrozbou EU není vláda Maďarska, ale jsou jí vlády Řecka, Španělska, Itálie a dalších zemí, které mají a nechávají vnější hranici EU, nebo dokonce přímo pomáhají dovážet migranty. Politici, kteří migrační krizi způsobili a kteří trestají státy, které se proti ní snaží bojovat, se už nikdy nesmí dostat k moci. POŽADUJEME účinná opatření pro zastavení masové migrace do EU, zejména ochranu hranic, efektivní národní azylovou a návratovou politiku a likvidaci byznysu pašeráků lidí. ODMÍTÁME kvóty na přijímání migrantů odsouhlasené Fialovou vládou. ZAJISTÍME, aby okrajové státy EU a schengenského prostoru i agentura Frontex skutečně a účinně chránily vnější hranici. ZASTAVÍME zneužívání evropských dotací k tlaku na politiky členských států odmítající imigraci. RÁZNĚ ZAKROČÍME proti pašování lidí. UKONČÍME financování neziskových organizací, které otrokářům pomáhají převážet migranty na území EU. PROSADÍME rychlou a účinnou návratovou politiku migrantů do výchozího, nebo jiného bezpečného státu.“

Nejen že program obsahuje klasická klišé, která dnes bohužel omílá kdekdo, jako je odmítání kvót na přijímání migrantů, zdůrazňování starosti o bezpečnostní situaci v EU nebo „boj proti pašování lidí“ [s tím jediným by se

dalo souhlasit], celý programový bod Stačilo! o migraci by se skvěle vyjímal přinejmenším na stránkách SPD. Požadavek důslednější ochrany hranic ze strany okrajových států EU a Frontexu zní v kontextu událostí z posledních let, jako například uvěznění německé kapitánky Carolý Rackete, která v roce 2019 zakotvila s lodí se zachráněnými migranty u ostrova Lampedusa italskou vládou, nebo tragédie u města Pylos, při které v důsledku násilného tažení plavidla Frontexem a řeckou pobřežní stráží zemřelo 600 migrantů, více než děsivě. Kolik lidí má být na hranicích ještě zabito, aby byla ochrana dostatečně důsledná?

Maďarská vláda, kterou koalice Stačilo! v tomto programovém bodu obhazuje, je nechvalně proslulá nejen nelidským přístupem k migrantům, ale také potlačováním práv LGBT komunity, práv žen, potlačováním svobody tisku a zatýkáním levicových aktivistů. Škoda, že Stačilo! nevážilo navázání spolupráce také s premiérem Fialou, se kterým by se koalice v oblibě maďarské vlády náramně shodla. Jistě si všichni vybavujeme onu slavnou fotografii Petra Fialy z roku 2015 u plotu proti migrantům, který nechal na hranicích s Chorvatskem postavit Viktor Orbán. Odpor proti migraci je koneckonců pro Stačilo! jedním z klíčových témat, podle kterého si politické partnery vybírá. K tomu se však dostaneme později.

„Ukončení financování neziskových organizací, které pomáhají převážet migranty“ je jen třešničkou na dortu. Všichni si moc dobře pamatujeme na rok 2015, kdy vypukla takzvaná uprchlická krize a kdy každý levicový

a antifašistický aktivista z vlastních prostředků pomáhal, jak jen mohl - od služeb na pražském hlavním nádraží, přes poskytnutí ubytování nebo materiální podpory až po organizaci a účast na demonstracích proti islamofobii. Tehdy se k financování pomoci migrantům Evropská unie příliš neměla a uprchlíky z muslimských zemí si namísto zavedení efektivní integrační politiky evropské státy přehazovaly jako horký brambor. V roce 2022 po vypuknutí války na Ukrajině byl přístup EU i jejích členských států o něco lepší - přeci jen, většina Ukrajinců jsou bílí křesťané. Čeští zaměstnavatelé navíc rádi využili přílivu masy lidí v zoufalé situaci, kteří rozumí česky dostatečně na to, aby poslouchali pokyny vedoucích, ale dostatečně málo na to, aby se mohli bránit vykořisťování a odírání ze strany místních firem. Na romské uprchlíky z Ukrajiny od začátku celá Evropa jaksi „pozapomněla“ a podobný osud po utichnutí největšího haló okolo začátku ruské invaze čekal i ty ostatní. Jediný, kdo uprchlíkům po celou dobu bez ohledu na původ, barvu kůže nebo náboženské vyznání konzistentně pomáhá, jsou dobrovolnické iniciativy, jako je v ČR Iniciativa Hlavák, jejichž členové vše dělají nejen bez nároku na odměnu, ale navíc opět z vlastních prostředků. Neziskové organizace na pomoc migrantům, které jsou částečně financovány z prostředků EU, samozřejmě existují také, ale když se podíváme na jejich financování blíže, jedná se ze strany EU o mizivý podíl. Stejně jako u jakýchkoliv jiných organizací v neziskovém sektoru stojí jejich fungování spíše na sponzorech, kteří

nemají s Evropskou unií jakožto institucí nic společného. Nesmyslné brojení proti neziskovým organizacím je jen další přejímání narativu krajní pravice ve jménu nahánění politických bodů.

Téma neziskovek se mimochodem objevuje i v kampani do krajských voleb, kdy například v programu Stačilo! pro Liberecký kraj stojí: „Do škol bohužel pronikla propaganda progresivistů a liberálních demokratů prostřednictvím politických neziskovek a organizací.“ Čelní kandidát za Stačilo! v Libereckém kraji Jan Dvořák na dotaz moderátorky předvolební debaty v TN.cz, na základě jakých výzkumů k tomu dospěli, odpověděl, že žádný výzkum nezadávali, ale jedná se o dlouholetou zkušenost lidí pracujících ve školství. Kampaň postavená na dojmech namísto faktů tedy pokračuje a co přesně bylo myšleno onou „progresivistickou propagandou“ jsme se od pana Dvořáka také nedozvěděli.

Programové body o energetice, daních nebo o mzdové a sociální politice vypadají na první pohled slibněji. Koalice Stačilo! slibuje plnou kontrolu státu nad strategickými podniky a infrastrukturou, progresivní zdanění a omezení vyvádění zisků do zahraničí nebo ochranu práv pracujících. Toto skutečně jsou levicové požadavky a jeden by si řekl, že [když pomíne celkově konzervativní vyznění programu i kampaně] jim na uvěřitelnosti ubírá jen přítomnost kandidátů za SD-SN na kandidátce. To je však bohužel omyl. Sama zvolená europoslankyně a předsedkyně zdánlivě nejlevicovější síly na kandidátce (KSČM) Kateřina Konečná se totiž v kuloárech setkává s představiteli evropského průmyslu a byznysu a podle všeho se za to „naše Kačenka“, jak Konečné byznysmeni a lobbisti přezdívali, ani nestydí. V rozhovoru pro Hospodářské noviny přiznala, že se zastává průmyslu a „snaží se hájit zájmy velkého byznysu, který tady zaměstnává lidi.“ Téma podpory firem se objevuje také v bodu o zahraniční politice, zato antikapitalismus se z programu v podstatě vypařil.

V rámci probíhající polemiky mezi levicovými politiky o možnostech a formách spolupráce se nedávno objevil článek místopředsedy ČSNS Michala Ševčíka v časopise Argument, ve kterém zdůvodňuje koaliční spojení s krajní pravicí, problematický program a přátelství Kateřiny Konečné s nadnárodním kapitálem

takto: „Levicová politika, která aspiruje na úspěch, musí být také ochotná přijmout určitý stupeň pragmatismu a politického realismu. V praxi to může znamenat dočasnou koalici s částmi národního kapitálu, pokud to přinese dlouhodobé zisky nebo umožní dosažení širších cílů. Tento přístup je sice v rozporu s některými ideologickými pozicemi marxismu, ale je důležitým nástrojem pro dosažení reálného politického vlivu.“ A doplňuje: „Postupný a postupující úspěch Stačilo! je právě založen na oné srozumitelnosti lidovým vrstvám a široké levicové rozkročenosti, která může někdy připadat teoreticky dobře vybaveným marxistům jako hereze. Souhlasím také s možnou obavou, aby Stačilo! nebylo jen nalevo natřené Babišovo ANO. Abychom se tomuto vyhnuli, máme na rozdíl od ANO propracovanou ideologii [KSČM marxistickou, ČSNS národně socialistickou], která by hrozbě extrémní ideové flexibility bránila.“

Odchod znovuzvolené europoslankyně za KSČM z frakce The Left kvůli „zásadní obhajobě zájmů ČR [tedy méně Green Dealu i STOPka migraci nebo zrušení práva veta]“ ovšem vypovídá spíše o opaku. Koaliční strany totiž zřejmě zapoměly, že základem marxistické ideologie není obhajoba zájmů jednotlivých států, ale boj za osvobození mezinárodní pracující třídy, což v Evropském parlamentu nejdůsledněji reprezentuje právě The Left. Oblíbený argument zástupců konzervativní levice pro spolupráci s krajní pravíci je důraz na programové průniky v ekonomických tématech a upozadění témat „kulturních“, jak se dnes v těchto kruzích s oblibou označuje například právě migrace nebo ochrana klimatu. V praxi však konzervativní uskupení, jako je Stačilo!, tato témata zdůrazňují zdaleka nejméně, čímž ve výsledku namísto posilování levice nejen nesou odpovědnost za její štěpení, ale také napomáhají šíření narativu krajní pravice, který v posledních letech zahlcuje Evropu. Odklon od levicových hodnot má tak nejen přímé důsledky v podobě oslabení The Left odchodem Kateřiny Konečné, ale také důsledky dlouhodobé - volební úspěch koalice Stačilo! ukazuje, že přejímání krajně pravicových postojů ve volební kampani se vyplácí, což levici jako celek ve výsledku oslabuje. Těžko si představit, že by KSČM skutečně využila svého potenciálu k prosazo-

vání levicové politiky a v krizové situaci jako například při další migrační vlně riskovala ztrátu voličů návratem ke skutečně komunistickým hodnotám humanismu a solidarity.

Oportunistický přístup, kdy KSČM v kampani (i v reálné politice) využívá prosazování témat krajní pravice jako marketingovou strategii a slibuje realizaci levicové politiky, až dosáhne

vat, prostě byli donuceni a neživily je dávky.“ Takové postoje se samozřejmě zcela rozcházejí s realitou. Romové, o kterých Vodseďálek (s použitím známé nelichotivé přezdívky, za kterou se s oblibou schovávají čeští politici, aby mohli říct, že přece nejsou rasisti) mluví, si v důsledku systémového rasismu nejen že těžko najdou práci, která by jim zaplatila důstojné bydlení (na které

„reálného politického vlivu“, je s marxistickou ideologií v zásadním rozporu, socialismus totiž není vláda stranické byrokracie, nemůže jít jen shora od strany, která se dostane k moci. Socialismus je vláda samosprávných dělnických rad, a tomu musí odpovídat i politická strategie levicových stran - není možné se označovat za komunistickou stranu a nevyužívat volebních kampaní nebo dílčích volebních úspěchů k šíření komunistických myšlenek.

KAM SE PODĚL KOMUNISMUS?

KSČM ovšem ideologicky pokulhává dlouhodobě bez ohledu na Stačilo!. Již v roce 2018 při zavádění kontroverzních bezdoplatkových zón byli zastupitelé za KSČM jedni z jejich nejhlasitějších zastánců. Mnoho co říct měl například tehdejší zastupitel města Ústí nad Labem a kandidát na ústeckého primátora za KSČM Pavel Vodseďálek. V rozhovoru pro Idnes se vyjádřil takto: „Důležité je zároveň zamezit příchodu nových nepřizpůsobivých občanů, kteří se sem stěhují z celé republiky. Proto jsme podpořili bezdoplatkové zóny, vyloučených lokalit je tu již hodně a další by neměly vznikat. [...] Není to jediné řešení, ale my jsme ho podpořili, chceme zabránit vzniku dalších vyloučených lokalit a přílivu nových lidí. Je ale opravdu potřeba na celostátní úrovni schválit příslušné zákony, aby lidé, kteří nechtějí pracovat,

z úplně stejného důvodu také s největší pravděpodobností nedosáhnou, zavedení bezdoplatkových zón (a podobných opatření) ve vyloučených lokalitách navíc znamená výrazné zhoršení socioekonomické situace místních obyvatel (bez ohledu na to, jestli pracují, nebo ne), což zákonitě vede k nárůstu kriminality, prohloubení xenofobních nálad ve společnosti, následnému posilování krajní pravice a ohrožení pro jakoukoliv levicovou politiku. Ústavní soud tento otřesný zákon naštěstí v roce 2021 zrušil, škody však již byly napáchány.

Pokud chcete namítat, že soustavné populistické házení části pracující třídy přes palubu je jen předvolební fasáda, která má KSČM získat dostatek hlasů na to, aby jednou možná prosazovala levicovou politiku, jste bohužel na omylu. Nedávno jsem měla tu čest hovořit s některými z čelních představitelů KSČM, kteří mimo jiné vytýkali progresivnější části levicového spektra odmítnutí kandidovat do eurovoleb spolu se Stačilo!. Všechny tyto rozhovory přirozeně dospěly k tématu migrace, a přestože se jednalo o soukromé konverzace, některé názory mě zaskočily natolik, že se o ně nemohu nepodělit. Věřte tomu nebo ne, ale že „migrace je etnická, ne politická otázka“, „neměli bychom přijímat ani levicové politické uprchlíky ze zemí blízkého východu, protože jejich kultura je jiná a v Evropě by se nezačlenili, protože pro

to nemají genetické předpoklady“, „migranti jsou do Evropy přiváženi organizovaně, aby nás nahradili“ a že „evropské ženy musí začít rodit více dětí, aby zachránily evropskou kulturu“ nevyšlo z úst Tomia Okamury, Tomáše Vandase ani Martina Konvičky, ale bývalého poslance za KSČM Leo Luzara, který strávil notnou část onoho večera přesvědčováním mě, že je v nejlepším zájmu evropské civilizace, abych porodila minimálně 6 dětí.

Komunistická strana zachráncem české ani evropské levice zkrátka a dobře není a ani jím být nemůže. Postoje KSČM ukazují na kompletní rozklad levicových hodnot ve straně, o čemž nejzřetelněji vypovídá jednání předsedkyně KSČM Kateřiny Konečné, která byla už za svého působení v The Left dlouhodobě považována za nejpravavicovější europoslankyni této frakce, blížící se svými názory až ke krajně pravicové frakci Identita a demokracie, a která, jak už jsem zmiňovala výše, z frakce nakonec odešla. V rozhovoru Politalk pro novinky.cz Konečná přiznala, že v minulosti neměla problém hlasovat pro návrhy poslanců od Marine Le Pen, a odsoudila cordon sanitaire vůči europoslancům z frakce Identita a demokracie slovy „Přijde mi hloupé tyto poslance posílat někam za plot, protože byli zvoleni hlasy těch stejných lidí jako všichni ostatní.“ Kateřina Konečná ovšem nezakopává válečnou sekeru s krajní pravicí jen ve volbách a v europarlamentu. Nedávno se například objevila ve „vybrané společnosti“ některých z čelních kandidátů za Stačilo!, Hany Lipovské, Marie Benešové nebo Miloše Zemana na narozeninách krajně pravicové političky Jany Bobošíkové, které mimochodem k šedesátinám popřál také americký exprezident Donald Trump. Toto faux-pas definitivní přesun Kateřiny Konečné výrazně doprava opět jen potvrzuje.

Nutno podotknout, že ne všichni členové KSČM jsou stejní jako tato část strany, která se do levé části politického spektra přiřadila zřejmě omylem. Problém progresivnějšího a uvědomělejšího členstva je trochu jiný. I přes kritiku konzervativních postojů svých stranických kolegů a upřímnou touhu po konci kapitalismu se po vyhlášení výsledků evropských voleb takřka ze všech stali obhájci koalice Stačilo!. Je jasné, že u této části členstva jde spíše o zaslepení volebním úspěchem a naivní víru v pe-

vnost ideologie a promyšlenost kroků vedení vlastní strany než o vypočítavý oportunismus. Pokud si však členové a členky KSČM, kteří dělají politiku z přesvědčení, včas neuvědomí, že jejich strana nemá s komunistickou ideologií téměř nic společného, jednoho dne je silící pravicové proudy v KSČM buď pohltí, nebo zcela demotivují.

JAK Z TOHO VEN?

Přestože je více než jasné, že KSČM v současném stavu české levice naději nepřinese, stále nemáme odpověď na otázku, jak tedy levicovou politiku u nás dostat na výsluní. Kromě vnějších faktorů, jako je primitivní antikomunismus, který českou politiku ovlivňuje od pádu minulého režimu a komplikuje život i těm levicovým stranám, které se ke komunismu přímo nehlásí, provází většinu levicových stran u nás naprosto ideologické zmatení. Například SOCDÉM tak nejenže pokračuje v tradicích Sociální demokracie z první světové války podporou zbrojení, ve volbách zásadně používá slabá a nicneříkající hesla a jejich kampaně z poslední doby jsou notoricky známé neuvážlivým hospodařením s penězi. Při posledním pokusu předsedy SOCDÉM Michala Šmardy o širší spolupráci na levici, kdy přizval ke společné schůzce zástupce levicových stran včetně KSČM, zase jednou podlehl tlaku médií a celou schůzku pro jistotu zrušil. Ptáte se, proč je to špatně, když i celý tento článek hovoří jasně proti spolupráci s KSČM? Pokud by se skutečně jednalo o setkání ke „zvážení možnosti společného postupu a koordinace aktivit v příštích měsících“ měly by levicové strany možnost vyjádřit své výhrady přímo pozvanému zástupci KSČM a teoreticky tak dát této straně příležitost něco se sebou dělat. Prosté zrušení schůzky bez pořádného vysvětlení dalo KSČM munici - oblíbeným argumentem zástupců KSČM, když v médiích zdůvodňují, proč s nimi nikdo na levici nechce spolupracovat, je totiž antikomunismus, v čemž mají sice částečně pravdu, jak jsme si ale již ukázali, celý problém je ještě mnohem hlubší.

Koalice a spojování s KSČM v současné podobě je pro autentickou levici samozřejmě nepřijatelné, pokud by se ovšem podařilo vykresat z hlubin strany schopné a ideologicky dostatečně silné členy, kteří v KSČM z toho či onoho důvodu stále ještě zůstávají a kteří by mohli současně vedení strany

nahradit, mohla by se tato strana konečně obrátit správným směrem a stát se vhodným partnerem ke spolupráci. To však bez toho, aniž bychom takové členy aktivně vyhledávali a hovořili s nimi o situaci v KSČM a důvodech rozkolu mezi jejich stranou a zbytkem levice, nepůjde. Samozřejmě, nepůjde to ani rozhovorem s vedením strany, ale ani prostým zrušením schůzky.

Největší překážkou pro levici je strach, v případě KSČM i SOCDÉM zejména strach z mediálního obrazu, který by nevyhovoval jejich dosavadní strategii. Obě strany jsou totiž přesvědčené, že levici je možné posílit jediné záchranou právě jejich vlastní strany [= získání co nejvíce procent voličů a návrat do sněmovny]. Na to, aby se česká levice postavila na nohy, však potřebuje ucelenou ideologii, na jejímž základě může fungovat. Samozřejmě, důsledné prosazování marxistické ideologie je běh na dlouhou trať, když ale máme ujasněno, proti čemu bojujeme a jaký je náš konečný cíl, přináší nám to odvahu veřejně hovořit i o nepopulárních tématech ze skutečné levicových pozic a nehrozí nám „uklouznutí“ doprava jen v zájmu získání voličů. Ze současných českých levicových stran má ucelenou ideologii jen Levice, která má navíc jako jediná skutečně propracovaný program a také se ho jako jediná důsledně drží i navenek.

Samozřejmě, politika je i o kompromisech, to však neznamená popření vlastních principů, jako to dělá dlouhodobě právě KSČM. Hezkou ukázkou, jak by měl vypadat kompromis, je například petice proti plánované reformě zákoníku práce - Pět milionů práv, která nedávno vznikla společnou iniciativou levicových stran a která je dostupná k podpisu na webu i na petičních stáncích. Dalším důležitým předpokladem pro úspěch levice je totiž nesoustředit se jen na volební politiku, ale angažovat se v ulicích, na pracovištích a všude tam, kde je to potřeba. Stranická politika je jen jedním z nástrojů, jak překonat kapitalismus, stejně důležité (ne-li více) jsou demonstrace, stávky a organizace zdola. Je naprosto nezbytné přinášet do veřejného prostoru vlastní narativ hned teď, ukazovat lidem alternativy, organizovat se (například v Socialistické solidaritě) a nespoléhat na to, že na takové věci bude prostor, až budeme mít dostatek procent. To už může být totiž pozdě.

PROČ EKO EKO EKO SOCIALISMUS?

PAVEL ŠNAJDR

Pravicoví autoři lacině spojující ideologii socialismu s minulým režimem [ve skutečnosti spíše státně kapitalistickým] s oblibou poukazují na četné ekologické katastrofy ve východním bloku – ať už šlo o Černobyl, či Aralské jezero v SSSR, nebo o kyselé deště a měsíční krajinu povrchových dolů v severních Čechách. Ide podle nich o výsledek utilitaristického přístupu marxistů k přírodě, která pro ně představuje pouze surovinovou základnu.

Někdejší disident Václav Havel na začátku 80. let napsal ve svém známém textu *Krise identity* [též dopis Olze č. 118 z 6.3. 1982] následující slova: „Kráva už není zvíře: je to stroj, který má své vstupy [jadrná krmiva] a své výstupy [mléko] [...] Kráva nám opravdu efektivně slouží, ovšem za tu cenu, že už není krávou [...], podobně jako třeba severní Čechy jsou nám významným zdrojem paliva za tu cenu, že přestávají být kusem naší domoviny [stávající se čímsi mezi Měsícem a smetištěm].“ A uzavírá: „Člověk uchopil svět způsobem, kterým ho de facto ztratil; podmanil si ho tak, že ho zničil.“ Tato Havlova slova však platí stejně tak dobře dnes jako platila před 40 lety v minulém režimu. Pokud za tu dobu u nás došlo ke zlepšení životního prostředí, nebylo to zásluhou volného trhu, ale naopak zavedením státních či evropských restrikcí. Podstata problému však zůstává stejná – na přírodu a životní prostředí se stále hledí jen jako na technický problém.

TECHNICKÝ PROBLÉM

Globální klimatická změna je největší výzvou, jaké v současnosti lidstvo čelí. Zatímco dříve se vedly spory o tom, zda [případně do jaké míry] je za klimatickou změnu odpovědný člověk, dnes se to bere víceméně jako fakt a diskuze se

vede spíše na téma, zda se hrozící katastrofa vůbec dá ještě odvrátit. Velké naděje se dnes vkládají do vývoje technologie CDR [Carbon Dioxide Removal] spočívající v zachytávání přebytečného CO₂ z atmosféry a jeho ukládání do země [tzv. sekvestrace uhlíku]. Tuto technologii pak doplňuje celý katalog dalších technických řešení – fertilizace oceánu, tj. jeho hnojení železem k posílení růstu planktonu požírajícího oxid uhličitý, či metodou tzv. upwellingu spočívající ve vyzvedávání spodních vod ze dna oceánu bohatých na živiny; alkalizace vod, tedy přidání minerálů vázajících uhlík například umělým posílením přirozeného zvětrávání skal; umělé zalesňování; výroba čisté energie spalováním biomasy se zachytáváním a ukládáním uhlíku [BioEnergy with Carbon Capture and Storage, BECCS] a využitím zuhelnatělé biomasy [tzv. biouhel] ke zvyšování kvality půdy. Všechna tato řešení jsou typická pro naši moderní průmyslovou společnost. Na klimatickou krizi stále pohlížíme pouze jako na technický problém, který lze vyřešit vynálezem nějaké převratné technologie. To ostatně platí i pro přechod energetiky na obnovitelné zdroje výstavbou solárních či větrných elektráren. Ide samozřejmě o vysoce sofistikovaná a nezbytná řešení, bez kterých se neobejdeme, ke skutečnému řešení

klimatické krize je toho však potřeba mnohem více – zcela změnit způsob našeho myšlení, pochopit, že environmentální krize není jen technickým problémem, ale především problémem společenským a kulturním.

Tento sociální a kulturní aspekt je při tom přehlížen nejen v rovině řešení, ale i v rovině příčin environmentální krize. Panuje shoda na tom, že klimatická změna započala nadměrnými emisemi CO₂ způsobenými průmyslovými revolucemi v 18. a 19. století – vynálezem parního stroje [roku 1765] při první průmyslové revoluci, a vynálezem spalovacího motoru a praktického využití elektřiny při druhé průmyslové revoluci [po roce 1870]. Ve veřejné diskusi je však zcela přehlížen fakt, že k rozhodujícímu a zcela rapidnímu nárůstu emisí došlo až po roce 1945, což lze snadno rozpoznat na grafu. Na vině zde nebyla nějaká další průmyslová revoluce, ale nástup konzumní společnosti – stalo se v té době normou, že skoro každá rodina má najednou vlastní automobil, domácí spotřebiče [do té doby těžko dostupný luxus] a touží i po vlastním bydlení namísto dosud běžného bydlení vícegeneračního či komunitního. K tomu je potřeba přičíst i obrovskou poválečnou populační explozi, tzv. baby boom.

Kořeny antropocény tedy musíme posuzovat v širších souvislostech,

nikoli izolovaně. Stejně tak se při hledání řešení musíme zaměřit na celý náš společenský systém a konzumní kulturu a pokusit se je změnit.

EKO-MARXISTICKÁ TRADICE

Americký profesor John Bellamy Foster poukazuje ve svých dílech Marx's Ecology a Return of the Nature na dlouhou tradici marxistické ekologické teorie. Již Marx pracoval s konceptem tzv. metabolické trhliny (metabolic rift). Lidská společnost podle něj potřebuje k udržení dosažené životní úrovně neustálou reprodukci, tj. nahrazování spotřebovaných a opotřebovaných statků novými [jednoduše řečeno: vše, co se spotřebuje, je nutné znovu vypěstovat či vyrobit], přičemž hrozí, že tento metabolismus může být narušen „trhlinou“ v podobě vyčerpání zdrojů [čímž se v Marxově době myslelo především vyčerpání půdy zemědělstvím]. Engels pak například sepsal spis Dialektika

přírody stojící na základní tezi, že příroda je důkazem dialektiky.

Zřejmě nejvýznamnějším představitelem této tradice byl přední bolševický ideolog Nikolaj Bucharin [1888 – 1938], později popravený ve stalinských procesech. Ve svém klíčovém díle Historický materialismus z roku 1921 rozšířil dialektický materialismus o moderní koncept biosféry, který ve stejné době rozpracoval sovětský vědec Vladimir Vernadskij. Je ostatně často opomíjeným faktem, že sověští vědci patřili ve 20. letech [tj. ještě před nástupem byrokratickou protekcí protlačovaných pseudovědců typu Lysenka] k hlavním průkopníkům ekologické vědy; vedle Vernadského můžeme jmenovat například Alexeje Pavlova, který přišel jako první s konceptem antropogenní epochy – tj. antropocénu.

Bucharin rozvinul Marxovu myšlenku metabolismu a přišel s konceptem rovnováhy mezi lidskou společností a přírodou, kterým

již před sto lety přesně popsal východiska moderní ekologie. Diskutujeme-li dnes o možnostech trvale udržitelného rozvoje, nebo o populárních konceptech nerůstu či „ekonomie koblihy“, teoretický podklad můžeme najít právě zde.

BUCHARINŮV KONCEPT ROVNOVÁHY

Podle Bucharina vztah mezi lidskou společností a přírodou neustále přirozeně inklinuje k rovnováze [podobně jako u přírodních zákonů], což je hlavní hybnou silou dialektického procesu. Technologie pak představují jakýsi ukazatel tohoto vztahu – jako všichni živočichové, i člověk je nucen přizpůsobovat se okolnímu prostředí, na rozdíl od ostatních druhů má však schopnost přizpůsobovat též okolní prostředí sobě a svým potřebám, využívat přírodní síly. Technologický rozvoj je odrazem sociálního a kulturního rozvoje [pokud je

společnost nerozvinutá, zaostává technologický vývoj, předpokládá však také dostatek přírodních zdrojů. V Bucharinově modelu tak představují lidská společnost, příroda a technologie tři vrcholy trojúhelníku či jakási ozubená kolečka, která se vzájemně ovlivňují. Jde o proces neustálého narušování a obnovování rovnováhy. Podle Bucharina existují v zásadě 3 možné scénáře: Ve stavu stabilní rovnováhy dochází k prosté reprodukci – lidská společnost využívá veškeré prostředky a čas k pokrytí svých potřeb, takže zůstává na stejné vývojové úrovni.

V případě nestabilní rovnováhy s kladnou indikací umožňuje dostatek přírodních zdrojů, že společnosti stačí k pokrytí potřeb jen část svých prostředků a času, takže zbytek může být věnován duševní činnosti – technologickým inovacím i kultuře, výsledkem je rozšiřování výroby a růst životní úrovně. Nejjednodušším příkladem může být pravěká tlupa, která se přestěhovala do oblasti s hojností zvěře, takže jí lov zabírá méně času a ten zbylý může být věnován zdokonalování nástrojů, což vede k ještě větší efektivitě. Nové technologie se odráží ve zvyšování produktivity práce, která je dalším předpokladem pro populační růst, protože umožňuje uživit více lidí.

V důsledku postupného vyčerpání zdrojů však může dojít k situaci, kdy je k pokrytí potřeb nutné vynaložit více úsilí i času. Při této nestabilní rovnováze se zápornou indikací se reprodukuje stále menší množství statků [menší než se spotřebuje] a rovnováha se neustále obnovuje na nižší a nižší úrovni; dochází k poklesu životní úrovně i kulturnímu úpadku. Vrátime-li se k našemu příkladu s pravěkou tlupou, tak v důsledku postupného vybití většiny lovné zvěře na daném místě je obstarávání potravy stále náročnější – lov zabírá stále více času i energie, takže lovci nevládají ani opravovat či vyrábět nové nástroje a jejich efektivita klesá, kultura upadá, kvůli hladu se postupně snižují počty populace.

Lidstvo pravděpodobně v blízké budoucnosti narazí na tento Marxem i Bucharinem předvídaný ekologický bod zlomu. Problémem není pouze populační růst, jak se mnozí domnívají [apokalyptické řeči o nekontrolovatelně rostoucí

světové populaci a potřebě jejího omezení zavrhnějí až určitou výzvou ke genocidě]. Světový populační růst ve skutečnosti již dávno není exponenciální – to platilo zhruba do roku 1960 [kdy světová populace dosáhla 3 miliard], od té doby roste již pouze lineárně přibližně o jednu miliardu obyvatel za cca 12 – 13 let. Většina současných modelů očekává, že se populační růst v budoucnosti úplně zastaví a světová populace možná i začne klesat. Zatímco ve vyspělých zemích je tento dlouhodobý trend výsledkem společenského i technologického pokroku [plánované rodičovství, antikoncepce], na globálním jihu pravděpodobně velmi záhy nastane situace, že místní zdroje při nízkém stupni rozvoje nepostačí k uživení stále rostoucí populace. Podle Bucharinova modelu je na vině naše neschopnost sladit populační růst s odpovědným využíváním přírodních zdrojů a rovnoměrnou distribucí technologií.

VÁLKA S MLOKY

Mluvíme-li o přírodních zdrojích, nesmíme opomínat ten nejdůležitější – naše životní prostředí. Zatímco za nerostné suroviny se platí krvavé peníze a vedou se o ně války, životní prostředí mohou kapitalisté drancovat prakticky bezplatně vypouštěním emisí [emisní povolenky a pokuty jsou jen symbolické]. Tyto externality jsou typickým příkladem tržního selhání, které poněkud zpochybňuje pohádku o spravedlivosti a racionalitě tržní ekonomiky. Nyní však v souvislosti s globální klimatickou změnou nastává konec legrace. Až děsivě se začíná naplňovat rčení „po nás potopa“, protože ona potopa opravdu přijde. Již v dohledné době se některé části pevniny ocitnou pod vodou a nízko položeným ostrovním státům v Pacifiku zcela reálně hrozí bezprecedentní zánik. Hladiny světových oceánů stoupají nikoli pouze jako následek tání ledovců, ale i pouhou teplotní roztažností při růstu průměrné teploty na zemském povrchu způsobeném narůstající koncentrací skleníkových plynů v atmosféře. Postupujícím oteplováním navíc taje trvale zmrzlá půda na Sibiři a do ovzduší se uvolňuje metan, který je také skleníkovým plynem –

nastává ďábelský kolotoč, který od určitého bodu již nepůjde zastavit.

Všichni si uvědomujeme, že pokud se nesníží emise CO₂, tak se lidstvo samo zahubí, v realitě kapitalismu je však možnost omezení průmyslové výroby nemyslitelná. Kapitalismus je systém založený na neustálém hospodářském růstu, výrobě pro výrobu. Od ní se odvíjí všechny ostatní faktory jako je zaměstnanost, výše mezd i spotřeba, výroba je podmiňuje a limituje. Jako bychom se ocitli v čapkovské válce s mloky, kterým sami dodáváme zbraně, přestože zaplavují mořem naši pevninu. Ačkoli bylo Čapkovovo podobenství původně směřováno především proti byznysem živenému imperialismu a expanzionismu, lze jej vztáhnout i na současnou environmentální krizi. Také v tomto případě se totiž lidstvo stalo obětí nelidských sil, slepých mechanismů trhu. Svět neřídí ilumináti ani žádná podobná konspirace, ve skutečnosti je to mnohem děsivější – neřídí jej nikdo. Sedíme ve vlaku řítícím se několikasetkilometrovou rychlostí do temnoty před námi a v kabině chybí stroje, které by nás zastavily.

HROMADĚNÍ PRO HROMADĚNÍ

To, co pohání kapitalismus vpřed, je neustálý nelítostný závod mezi jednotlivými kapitalisty o co nejvyšší zisky. Marx to označoval za „vnější donucovací zákon“. Pro kapitalistu jakékoli klopýtnutí v tomto závodě znamená krach a převzetí jinou korporací. Jak říká hlavní antagonista klasického filmu Wall Street, finančník Gordon Gekko: „To není o tom mít dost. Je to hop nebo trop.“ Podle Marxe je kapitalista ostatně pouhým ztělesněním kapitálu – jinou společenskou úlohu nemá, ve skutečnosti postrádá i rysy vlastní osobnosti. Hodnoty neshromažďuje kvůli užitku, ale pouze kvůli jejich směnné hodnotě; sám jich neužívá, omezuje vlastní spotřebu ve prospěch akumulace kapitálu. Může si sice dopřát luxusní výstřelky, ale musí být ve dne v noci ve střehu, neustále připraven reagovat na výkyvy na trzích. Podívejte se například na osobnost Andreje Babiše – věčně uštváný, naříkající šedý krysák, který svou společenskou úlohu bere jako těžký úděl.

Aby zůstali kapitalisté v zisku, snaží se vydímat stále více peněz ze svých zaměstnanců i spotřebitelů a získané prostředky reinvestovat do nákupu dalších podniků a strojů, do rozšiřování výroby. Marxisticky se tomu říká akumulace kapitálu. Ide o začarovaný kruh – kapitalisté vykořisťují a investují, aby mohli dále vykořisťovat a investovat. Je to hromadění pro hromadění, výroba pro výrobu. Navzdory tvrzením o tom, že kapitalismus je logický a racionální systém, jde ve skutečnosti o absurdní stav věcí. Stále větší část příjmů obyvatel končí v rukou kapitalistů, kteří zisk nevyužívají ke spotřebě, ale k dalšímu rozšiřování výroby. Nutným důsledkem tohoto ekonomického systému je podle Marxenadprodukce – produkce nad absorpční možnosti trhu v důsledku nedostatečné kupní síly obyvatel – a cyklicky se opakující ekonomické krize. Ty často provází absurdní obrázky ničení zboží, protože jen samotné náklady na skladování bývají vyšší než možný zisk z prodeje; za velké hospodářské krize ve 30. letech se vylévalo mléko do kanálů, podobně jsme byli v nedávné době v čase pandemie svědky vylévání ropy, když její cena klesla do záporných hodnot. To je v přímém rozporu s tezí, že poptávka vytváří nabídku, jak je nám vštěpováno již od základní školy. Důvod, proč není nadprodukce trvalá, spočívá pouze v opotřebovávání fixního kapitálu (např. strojů) a nutnosti jej omlazovat, kapitalistická spotřeba výrobních prostředků tak částečně nahrazuje běžnou spotřebu spotřebního zboží. Rusko-ukrajinský ekonom Tugan-Baranovsky napsal na začátku 20. století, že jediným řešením vedoucím k trvalému ekonomickému růstu je neustále se rozšiřující výroba výrobních prostředků – tedy výroba strojů na výrobu strojů na výrobu strojů atd., čímž by se výroba stala zcela nezávislou na poptávce. Podstata kapitalismu dotažená ad absurdum.

Tento systém z nás všech dělá oběti a zároveň i komplice. Reklamní masáž zakotvila ve většině z nás představu, že konzum je projevem individuální svobody. Nejde o stupidní letáky nebo reklamy v televizi, ale o sofistikovanou psychologickou manipulaci. Známa dokumentární série *The Century of Self* od BBC ukazuje,

jak moderní marketing za pomoci psychoanalytických postupů zneužívá nevědomých lidských tužeb. Je to tak ve skutečnosti nabídka, která vytváří poptávku. Spotřebitelé se nechovají racionálně, namísto skutečných potřeb často uspokojují své skryté tužby. Osobní automobily již dávno neslouží pouze k uspokojení potřeby někde se dostat, ale jsou též ukazatelem společenské prestiže; off-roady se staly symbolem svobody a nespoutanosti, silné motory stimulují pocit nadřazenosti nad ostatními. Podobně i z oblečení se stal prostředek sebevyjádření, móda je vydávána za projev individuality. Na trh jsou chrleny stále novější a dokonalejší smartphony, disponující převratnými funkcemi, bez kterých prý nemůžeme žít. Spotřebiče, které by mohly sloužit léta, jsou kvůli morálnímu zastarávání spotřebním zbožím. Konzumní společnost je kulturou tužeb místo skutečných potřeb.

REVOLUCE

Třídní boje byly až dosud vedeny především za účelem dosažení sociální spravedlnosti. Dnes se však nacházíme v historicky výjimečné situaci, kdy je kvůli klimatické změně ohrožena samotná existence lidstva. Kapitalismus již není pouze neuvěřitelně nespravedlivý systém, ale stal se skutečnou existenční hrozbou. Na reformy bohužel již nemáme čas, jediným řešením je revoluce – tedy radikální změna systému, ve kterém žijeme. První fáze této revoluce se však musí odehrát především v našich hlavách, změnou našeho myšlení.

V klasickém socialistickém pojetí představují masy vykořisťovaných rozhodující sílu, která uskuteční revoluci. Je však nutné říct, že jsou-li tyto masy neuvědomělé, představují pro revoluci naopak tu největší překážku. V oblasti ekologie dokázali kapitalisté přesvědčit velkou část pracujících, že sdílí stejné zájmy – omezení průmyslové výroby povede k poklesu jejich životní úrovně. I proto býváme svědky takových obrázků, kdy horníci demonstrují za rozšíření těžby. Na odborové demonstraci organizace KOVO před úřadem vlády 29. března 2023 pak nastala naprosto absurdní situace, když mezi mnoha řečníky z různých částí politického spektra vystoupil i

oligarcha Andrej Babiš či poslanec populistické SPD Radim Fiala, který ve svém projevu mobilizoval proti green dealu a zákazu spalovacích motorů. Těmto silám se bohužel daří přesvědčovat velkou část pracujících, že environmentální krize je jen výplodem šílených aktivistů a navrhovaná řešení je existenčně ohrožují. Tito „falešní přátelé obyčejných lidí“ je tím však ve skutečnosti pomáhají udržet v postavení, kdy jsou pouhými otroky produktu své práce.

Neuvědomělost je však problémem i zelených liberálů. I oni uvěřili kapitalistům, že sdílí podobné zájmy, když si od nich s dobrým pocitem kupují výrobky označené nálepkou eco-friendly. Stále více marketingu cílí na individuální odpovědnost („A co uděláš pro ekologii ty?“), až v tom zcela zaniká fakt, že k odpovědnosti by měl být hnán především zadavatel reklamy. Tak jako z každé alternativy i z ekologického přístupu učinil kapitalismus jen další obchodní artikl; ekologie se stala módou, lifestylem, kdy my drobní spotřebitelé svědomitě třídíme odpad a jsme neustále pronásledováni pocitem viny, zatímco velcí výrobci, kteří se na znečišťování podílí drtivou měrou, nás v tom cynicky povzbuzují. Někteří z nás pak dokonce spatřují poslední naději v moderních mesiáších, jakým je například Elon Musk, slibujících vynalézt geniální technologické řešení environmentální krize.

Revoluci nám však nepřinesou technologie, ale pouze odmítnutí současného technokratického přístupu k přírodě a společnosti. Hlavním a odvěkým problémem moderní průmyslové společnosti je, že obrovskému technologickému pokroku neodpovídá pokrok sociální a kulturní. Jako levice musíme diskutovat s pracujícími a přesvědčovat je, že kapitalisté – ze své podstaty – nemohou sdílet zájmy s pracující třídou, ať už jde o vztah zaměstnanecký nebo spotřebitelský. Stejně tak musíme neustále opakovat, že řešení environmentální krize v rámci kapitalismu je – opět z jeho podstaty – nemožné. Řešením je pouze ekonomický a společenský systém, ve kterém by výrobu neřídily pouze motiv zisku a neviditelná ruka trhu, ale racionální úvaha o společenské užitečnosti vycházející ze skutečných lidských potřeb a možností této planety.

JOHN MOLYNEUX: MARXISTICKÁ KRITIKA ANARCHISMU

MARKÉTA JUŘICOVÁ

Tento článek vychází z knihy Johna Molyneuxe *Marxistická kritika anarchismu* a, jak už název napovídá, bude vůči anarchismu z marxistických pozic kritický, ale bude hovořit také o průnicích mezi marxistickým a anarchistickým hnutím. Kdo čte jak marxistickou, tak anarchistickou teorii, ten ví, že tyto směry mají ve skutečnosti opravdu hodně společného a tyto průniky jsou zejména v českém kontextu, kdy levicové hnutí nemá dostatek lidí ani síly, velmi důležité.

Výstupem by měla být identifikace rozdílů a společné půdy marxismu a anarchismu a tato společná půda by měla být základem pro spolupráci v boji jak proti kapitalismu, tak proti krajní pravici, která dnes přebírá levicovou rétoriku a jejíž růst je ohrožením pro všechny.

KOUZLO ANARCHISMU

Anarchismus má spoustu zajímavých myšlenek a není to samozřejmě pravidlo, ale anarchistické myšlenky oslovují zejména mladé, radikální, idealistické lidi, lidi v prekarizovaných zaměstnáních. Proč? To je jednoduché - anarchismus říká jasné NE kapitalistickému vykořisťování a nespravedlnosti, říká, že nemusíme žít tak jako dosud - nemusí tady být bohatí a chudí, utlačovatelé a utlačovaní, války, rasismus, vykořisťování a nemusí existovat nadvláda jedné

skupiny lidí nad druhou, lidé můžou být svobodní. Anarchismus odmítá narativ, že většina lidí je hloupých a potřebuje vedení, zastává myšlenku, že lidé od přírody dokážou harmonicky žít ve společnosti.

Dalším typickým jevem anarchismu je zklamání z tradičních politických stran, to zklamání s anarchisty sdílí velká část společnosti, i proto v posledních letech obliba anarchistických myšlenek ve světovém měřítku lehce narůstá. Máme tady mnoho příkladů jak z historie, tak ze současnosti, kdy se i levicoví politici zpronevěřili svým původním myšlenkám, etablovali se do kapitalistického systému, stali se z nich reformisté. Anarchismus radikálně odmítá kapitalismus a na rozdíl od marxistického a socialistického hnutí má výhodu, že nemá historickou zátěž v podobě stalinismu [celý minulý režim od Stalina až po pád režimů ve východním bloku v letech 1989/1991],

který pro mnoho lidí marxistické myšlenky diskreditoval.

Otázka zní: Je anarchismus ideologie schopná dovést boj za lidskou emancipaci k vítězství?

ANARCHISTICKÉ MYŠLENKY

Anarchismus má mnoho proudů - anarchistické organizace, individualističtí anarchisté, anarchisté, kteří mají důvěru v lid bez ohledu na třídu, anarchokomunisté a anarchosyndikalisté, kteří se zaměřují na pracující třídu, anarchisté, kteří ctí Machnovu tradici, anarchopacifisté, insurrekcionisté, zelení anarchisté. Klasičtí anarchističtí myslitelé jsou například Bakunin, Kropotkin nebo Proudhon.

STÁT

Anarchisté tvrdí, že stát jako takový [množina lidí, kteří mají právní a

fyzickou moc nad společností) je utlačující a neslučitelný s lidskou svobodou a že lidé jsou schopni žít bez státu. My jako marxisté s tím souhlasíme, mimochodem to psal i Lenin ve svém díle *Stát a revoluce*.

Ve společnosti panuje velmi rozšířený názor, že to je nemožné, utopie, že bez státu by nastal absolutní chaos a nevyhnutelně by se objevil člověk nebo skupina lidí, který by se prohlásil za vůdce a nastala by totalita, tím pádem nejlepší možný systém je parlamentní demokracie. Existují ale historické příklady, které toto vyvrací, jako například Křováci v Jižní Africe, kteří dokázali fungovat bez státu. V čem je tedy ten hlavní rozpor? Je to v otázce, jak se zbavit státu a čím ho nahradit.

Na první otázku se odpověď mezi různými proudy nebo různými skupinami anarchistů liší - někteří se strategií nezabývají vůbec a podnikají pouze individuální kroky, někteří zakládají samosprávné komunity, kde „unikají“ z kapitalistické nadvlády, a další [stejně jako marxisté] tvrdí, že jediná cesta, jak se zbavit státu, je revoluce, tzn. masové povstání, při kterém pracující třída rozloží základní instituce státu - policii, armádu - což se v historii

podařilo při říjnové revoluci v Rusku a španělská revoluce v roce 1936 nebo íránská revoluce v roce 1979 měly také tyto tendence.

Z toho vyplývá ta druhá otázka: čím nahradit stát? Anarchismus tvrdí, že stát musí být hned nahrazen decentralizovanými samosprávami, a to je jádro problému. Marxisté tvrdí, že jakmile bude dosaženo socialismu na mezinárodní úrovni, zaniknou třídy a tím pádem i třídní boj a jsou zajištěny základní životní potřeby pro všechny, stát zanikne. To ale nejde udělat hned uprostřed revoluce. Proč? Původní vládnoucí třída se bude nevyhnutelně bránit, navíc je nepravděpodobné, že by se socialistická revoluce podařila na celém světě najednou - revoluce tedy čelí ohrožení - pokusy o puč, občanská válka, zahraniční intervence, to jsou všechno situace, na které je potřeba se připravit a po přechodnou dobu zachovat armádu pracujících a centrální vládu.

Revoluční stát je také nezbytný pro zajištění nového ekonomického systému. Samozřejmě, velká část bude zajištěna ze zdola organizací pracujících. Máme tady ale například problém s vlastnictvím podniků

- pokud by bezprostředně po revoluci všechny továrny vlastnili zaměstnanci těch konkrétních továren, hrozila by vzájemná konkurence a štěpení pracující třídy. Nebo, jak uvádí Friedrich Engels, dopravní infrastruktura. Někdo musí koordinovat provoz např. na železnicích, aby se nestávaly nehody. Celospolečenské vlastnictví podniků je řešením, ale až v pozdější fázi, kdy bude společnost dostatečně sjednocená. Dále otázka nezaměstnaných, nemocných, důchodců apod. V plně rozvinuté socialistické (nebo anarchistické) společnosti budou prostředky distribuovány na základě potřeb, ale pokud by zanikl stát bezprostředně po revoluci, není se o tyto lidi jak postarat. Můžeme si představit přechodný stát jako stávkový výbor fungující na nejvyšší úrovni.

Někteří anarchisté budou tvrdit, že v momentě, kdy existuje stát, nevyhnutelně vznikne i nová elita, můžeme se ale podívat např. na Pařížskou komunu, kdy bylo vzniku elit zabráněno demokratickými volbami, odvolatelností a běžnými platy pro všechny veřejné činitele. Sověty v Rusku zase měly volené delegáty přímo z pracovišť. Může vyvstát argument,

že takový systém vylučuje lidi, kteří nepracují, ale pokud budou existovat např. sdružení nezaměstnaných, důchodců, nájemníků apod., mohou také vysílat delegáty a nikdo není vyloučen. Všechny skupiny lidí by měly být zastoupeny.

Rozdílný přístup marxistů a anarchistů ke státu vychází mimo jiné také z rozdílné definice státu. Zatímco pro marxisty je stát nástroj vládnoucí společenské třídy, který zajišťuje, aby společenské vztahy udržovaly vládnoucí třídu u moci, a udržuje systém majetku a vykořisťování, anarchisté považují stát za samostatnou třídu, která existuje napříč dějinami. Zakládá se na principu nadvlády menšiny nad většinou a spolupracuje s dominantní ekonomickou třídou, jejíž zájmy vymáhá silou. V tom se anarchisté příliš neliší od sociálnědemokratické definice státu, která říká, že stát je neutrální pole, kde se politicky střetávají společenské třídy a společně utváří řízení společnosti. Slouží k zajištění soudržnosti, demokracie a třídního kompromisu. Jak anarchisté, tak sociální demokraté vnímají stát jako samostatný orgán, který stojí mimo třídní uspořádání nebo je schopen jej ovlivňovat zvenčí. Podle anarchistů má stát své vlastní třídní zájmy, které je schopen bránit i navzdory dominantní ekonomické třídě, tudíž i proletářský stát by měl podle anarchistů vykořisťující charakter.

Už Lenin se v díle Stát a revoluce s anarchisty shodnul v tom, že každý stát je nesvobodný a nelidový a jakmile proletariát uchopí státní moc, zruší stát jakožto stát, nastane něco, co Lenin nazývá polostátem, který bude sloužit k obraně revoluce ze strany výborů samosprávy, sovětů... Revoluce má za cíl svrhnout vykořisťující třídu [t.j. dnes buržoazii], zničit její [buržoazní] stát, který zajišťuje společenské vztahy vykořisťování, a místo něj zkonstruovat nový [proletářský] stát, který bude udržovat moc proletariátu, dokud celosvětově nezanikne třídní uspořádání společnosti. Potom proletářský stát odumírá, protože zmizí vztahy, které ho reprodukuje.

MOC

Anarchismus myšlenku nadvlády nebo moci zavrhuje. To je pochopitelné - v současném kontextu je moc asociována s arogancí, šikanou a privile-

gii. Existuje mnoho příkladů, kdy moc zkorumpovala nespočet radikálních levičáků, kteří obrousili hrany, zavrhlí principy a etablovali se do kapitalistického systému kvůli vlastním ekonomickým výhodám, ať už mluvíme o odborových předácích nebo levicových politicích po celém světě. Taková moc je politická katastrofa - ve chvíli, kdy se masy pracujících odhodlají ke stávkám a revoluční činnosti, snaží se takoví vůdci zpravidla uklidnit situaci, a tím hnutí pracujících škodí.

Takovým příkladem byly protesty v květnu 1968 ve Francii - spontánní masové hnutí studentů a pracujících ohrozilo de Gaullov režim masovými protesty, studentskými okupacemi a generální stávkou a vedení [zejména] Komunistické strany a CGT zúžilo požadavky na zvýšení mezd a zlepšení pracovních podmínek, hlavně ať se všichni co nejdříve vrátí do práce. Z takových příkladů je snadné si odvodit, že vedení nebo moc jako taková je špatná. Existence moci je ale nezvratný fakt, a to ne kvůli přirozené špatnosti lidí, ale proto, že každý má jinou úroveň schopností, znalostí a zkušeností. V každé organizaci a při každé akci se najdou lidé, kteří jsou schopni a ochotni na sebe vzít více zodpovědnosti než ostatní, a to platí i při spontánních demonstracích - vždy je tam někdo, kdo například zakřičí „Vpřed!“. To se týká i anarchismu - i v anarchistickém hnutí existují a vždy existovali vůdci [Proudhon, Bakunin, Kropotkin, Machno, Goldmanová, Durutti...]. Fakt, že anarchisté myšlenku vedení neuznávají, zvětšuje problém - znamená to, že nevolené vůdce nelze demokraticky kontrolovat, nefunguje tam odvolatelnost apod. Pokud anarchisté problém moci nevyřeší, nevyřeší ani problém vedení pracující třídy jako celku. Existence anarchismu jako takového je výzvou pro kapitalistickou hegemonii a tím, že anarchisté šíří své materiály nebo mluví na demonstracích, ve skutečnosti bojují o moc v levicovém hnutí a v pracující třídě, ale dokud nebudou myšlenku moci uznávat, nepřispějí tím osvobození pracující třídy. Největší moc má samozřejmě lid, bez masového hnutí není revoluce možná, ale někdo musí učinit rozhodnutí. Bez toho není možné uspět při revoluci a nahradit stávající struktury. Jedinou možnou alternativou je vedení hnutí pod demokratickou kontrolou,

odolné proti korupci a schopné najít cestu vpřed.

STRANA

Anarchistické odmítání myšlenky politických stran [včetně revoluční strany] je svým způsobem pochopitelné - takzvané komunistické stany v minulosti jsou zodpovědné za utrpení milionů lidí a většina současných stran z celého politického spektra je nedůvěryhodná. Budování revoluční strany je ale nezbytné ze dvou důvodů. Jednak kvůli tomu, že nepřítel je vysoce organizovaný a v boji proti němu [kapitalismu] je nezbytné, aby se pracující organizovali také, a to jak na pracovištích v odborech, tak v revoluční straně, protože neorganizovaný jednotlivec toho moc nezmůže.

Dalším důvodem je, že třídní vědomí se vyvíjí nerovnoměrně - kapitalisté mají pod kontrolou veškerá média i vzdělávací systém a to má velký vliv na třídní vědomí pracujících. To určitě neznamená, že by pracující měli „vymyté mozky“ nebo nebyli schopni samostatně přemýšlet - naprostá většina autorů článků v Solidaritě je také pracující třída - a koneckonců už jenom zkušenost s vykořisťováním, útlakem, chudobou apod. znamená, že třídní vědomí tam ve větší či menší míře existuje, liší se ale člověk od člověka podle jeho vlastních zkušeností. Konzistentně antikapitalisticky vystupuje jen malá část pracujících. Proto je nezbytné koncentrovat tyto lidi v organizaci - revoluční straně - aby organizovaně šířili myšlenky mezi ostatními pracujícími.

I proto mnoho anarchistů souhlasí, že nějaká forma organizace pracujících je potřeba, např. anarcho-syndikalisté prosazují myšlenku revolučních odborů. To je krok správným směrem, ale nestačí. Odbory totiž působí jen na pracovištích, zatímco revoluční strana může působit i na nezaměstnané, studenty apod. Anarchisté, kteří zakládají vlastní organizace s podobným záměrem, de facto zakládají revoluční strany, jen pod jiným názvem. Odmítnutí toto uzнат znamená strategickou nevýhodu.

Jaká je záruka, že revoluční strana nepůjde stejnou cestou, jako mnohé v historii - autoritářství, byrokratizace a podobně? Záruka samozřejmě neexistuje, stejně jako neexistuje záruka úspěchu revoluce nebo jednotlivých

demonstrací a stávek. Anarchisté často vysvětlují selhání revolučních stran přirozeným hladem po moci, kdyby to tak ale bylo, byl by to argument i proti anarchismu. Další argument je nevyhnutelné autoritářství v leninistických organizacích. To ale postiňuje všechny typy organizací, včetně těch anarchistických, stejně jako byrokratické.

Marxistická analýza selhání revolučních stran je ve vnějším tlaku ze strany kapitalistické společnosti. Ten se projevuje na dvou úrovních: na jedné straně vykořisťování, útlak a odcizení práce ztěžuje pracujícím vyvinout si sebevědomí a uvědomění nezbytné pro kontrolu vlastních vůdců. Na druhé straně kapitalismus záměrně korumpuje a odcizuje levicové vůdce od pracujících. Například po Říjnové revoluci vyvolal světový kapitál v Rusku občanskou válku, která rozdělila a oslabila pracující třídu tím, že musela čelit hladu, válce a ekonomickému kolapsu. V těchto podmínkách nebylo demokratické řízení společnosti možné. Tlak kapitalismu na byrokratické vedení (symbolizované Stalinem) jej svedl z orientace na celosvětovou revoluci k soupeření s kapitalismem za jeho podmínek (v tomto případě zavedení státně-kapitalistického vykořisťování za účelem soupeřivého hromadění kapitálu).

Jak se může revoluční strana těmto tlakům ubránit? Základem jsou 4 opatření:

- Strana musí být zapojena v každodenních bojích pracujících tříd.
- Strana se musí striktně držet revolučních principů.
- Žádná materiální privilegia pro vedení strany.
- Struktura strany musí kombinovat demokracii s centralismem.

JEDINEC, SPOLEČNOST A TŘÍDA

Otázka vztahu mezi jedincem, společností a třídou je jednou z nejdůležitějších, ale zároveň produkuje nejvíce rozporů mezi některými proudy anarchismu a marxismem. Nutno zdůraznit, že se jedná skutečně pouze o některé proudy. Extrémně individualistický anarchismus, který reprezentoval Max Stirner, v dnešní době není téměř vůbec zastoupený, občas se však objevují takové tendence.

Marxismus bývá často vnímán

však dezinterpretace. V první řadě je potřeba říct, že čistý, ničím neomezený egotismus se v lidské historii nevyskytuje z praktických důvodů - člověk je společenský tvor, to znamená, že jeho přežití je závislé na soužití s ostatními. Když se podíváme například do pravěku, lov byl jednoznačně skupinová práce. Kdo se jí odmítal účastnit, byl v podstatě odsouzen k smrti. Tak je tomu i dnes, přežití v dnešní společnosti je přímo závislé na spolupráci, ať už v zaměstnání nebo při navazování a udržování vztahů.

Marxistický pohled na vztah jedince a společnosti rozhodně není zavržení individuální svobody a rozvoje individuální osobnosti. V Komunistickém manifestu naopak Marx a Engels kritizují kapitalismus právě za potlačování svobody jednotlivce: „Svobodu jednotlivce potlačuje zejména kapitalismus, a přestože v kolektivním boji musí mít své limity, cílem je svoboda každého jednotlivce a tím pádem i svoboda celé společnosti.“

K revoluci, a tedy osvobození společnosti je však potřeba identifikovat sílu, která je schopna kapitalismus překonat a postavit základy nové společnosti. Pro marxisty je to pracující třída, neboli proletariát - třída pracujících, kteří nevlastní výrobní prostředky a jsou nuceni prodávat svou práci, aby přežili. Tato identifikace je základním argumentem marxismu. Někteří anarchisté (např. anarchosyndikalisté) v tomto s marxisty souhlasí, ale někteří tyto myšlenky odmítají, k tomu se ale dostaneme později.

HISTORIE ANARCHISMU

Anarchistické tendence existovaly ve společnosti víceméně odjakživa, jako definovaná ideologie se anarchismus poprvé objevil v polovině 19. století. Jednou z nejvýznamnějších postav anarchismu byl Michail Bakunin, ruský anarchistický teoretik a revolucionář. Bakunin odmítal marxismus jako státnický a autoritářský a na tomto základě se také pokoušel zakládat frakce v První internacionále. Bakuninova představa cesty k revoluci však přímo ztělesňovala rozpory v anarchistickém hnutí. Bakunin zakládal tajné organizace pro uzavřený okruh lidí, které vedl on sám, a v dopisech soudruhům popisoval fungování budoucí anarchistické společnosti jako „tajnou diktaturu“.

V Rusku má anarchismus delší tra-

Říjnové revoluci však byla překvapivě malá. V sovětech měli pouze zanedbatelné zastoupení a propagandu v ulicích téměř žádnou. Šlo o souboj dvou států - sověty proti carskému státu - a v tomto anarchisté zkrátka neměli šanci. V občanské válce však sehráli významnější roli díky podpoře z řad rolnictva. Například Kronštadtské povstání bylo zakořeněno v rolnickém odporu proti vyvlastňování jejich majetku v rámci tzv. válečného komunismu. Povstalci v Kronštadtu pocházeli zejména z řad ukrajinského rolnictva, často z oblastí pod vlivem Nestora Machna. Jedno z hesel Kronštadtského povstání bylo „třetí revoluce“. Rolnická revoluce by však v tehdejších podmínkách znamenala otevření dveří kapitalismu nebo rovnou návratu carismu a pravděpodobně by znamenala také obnovení občanské války.

Anarchisté kritizují bolševismus jako celkově autoritářský kvůli potlačování opozice i samotných dělnických rad. Tvrdí také, že bolševismus vedl ke vzniku stalinismu, což jsme si ale již vyvrátili ve článku v Solidaritě 127 (<https://solidarita.socsol.cz/2024/teorie/100-let-od-umrti-lenina>). Anarchistická kritika autoritářství opomíjí kontext - občanská válka ohrozila revoluci a ekonomicky zdevastovala Rusko. V takové situaci zkrátka nebyla jiná možnost než autoritářské vedení. Kdyby bolševici pevně neuchopili moc do rukou, znamenalo by to pravděpodobně nejen úplné zhroucení infrastruktury, ale také pravděpodobnou vojenskou intervenci ze strany kapitalistických mocností, což by pro revoluční stát bez silného vedení znamenalo porážku.

Španělská revoluce ve 30. letech byla jednou z nejvýznamnějších událostí anarchistického hnutí a také ukázkou, jak anarchismus selhává jako revoluční strategie. Anarchistický odborový svaz CNT měl cca milion členů a byl v té době nejvýraznější silou ve španělském hnutí pracujících. Španělská revoluce začala v roce 1936 po Frankově fašistickém převratu, ozbrojení (zejména) anarchističtí pracující obklíčili kasárna v Madridu a Barceloně a za několik dnů se jim podařilo získat kontrolu i ve městech. Po revoluci dělnické výbory úspěšně organizovaly veškerou infrastrukturu, nastal také výrazný posun v lidských právech - například legalizace potratů.

Z důvodu přetrvávající fašistické hrozby se však anarchisté přidali k vládě Lidové fronty a tím revoluci de facto zradili. V prohlášení CNT stojí: „Buď budeme spolupracovat, nebo zavedeme vlastní diktaturu. Nic nemůže být vzdálenějšího anarchismu než prosazování vlastní vůle silou. Neužijali jsme se moci ne proto, že bychom toho nebyli schopni, ale protože jsme nechtěli, protože jsme proti všem druhům diktatury.“

ANARCHISMUS DNES

Postupem času se vyvinulo množství anarchistických směrů, některé z nich jsou marxismu jak ideologicky, tak strategicky poměrně podobné jako například anarchokomunismus nebo anarchosyndikalismus - pro oba je velmi důležité působení v revolučních organizacích a zaměřují pozornost na pracující. Existuje také téměř neznámý fenomén, platformní anarchismus, který tvrdí, že pro úspěch revoluce musí být všichni anarchisté sdružení v jedné organizaci s homogenním programem, která zajistí v anarchistickém hnutí hlavní a taktickou politickou linii, také prosazuje nutnost revoluční armády s jednotným velením a operačním plánem, což jsou argumenty shodné s těmi marxistickými pro revoluční stát, do anarchistického rámování tak tento směr nezapadá.

Oproti tomu autonomismus se stejně jako „lifestylový anarchismus“ snaží hledat skuliny v systému a žít „mimo“ kapitalistickou společnost. Taková strategie ale nemá šanci oslovit pracující a nenabízí perspektivy změny systému. Autonomismus navíc považuje pracující za kolaboranty s kapitalistickým systémem a odmítnutí práce za revoluční čin. Tím přispívá k rozdělení pracující třídy na pracující a nezaměstnané. Pracující třídu autonomismus na rozdíl od marxismu nepovažuje za revoluční sílu a namísto termínu „pracující třída“ používá termín „zástup“. Jedná se o reformistickou strategii.

Anarchisté s oblibou využívají jako hlavní strategii přímou akci, což je široká škála taktik, ale obecně jde o protestní akce porušováním kapitalistických zákonů. Přímá akce může být násilná nebo nenásilná a využívá ji jako jednu ze strategií mnoho politických hnutí, včetně marxistických. Anarchisté však často upřednostňují přímou akci před jinými formami protestů i před nutností zapojit a mobili-

zovat masy. Přílišný důraz na přímou akci může vést až k odcizení odhodlané menšiny a ještě nepřesvědčené většiny.

Anarchismus odmítá účast v parlamentních i dalších oficiálních volbách jako buržoazních, zkorumpovaných a jako legitimizaci kapitalistického státu. I přes stejné výhrady jako marxisté účast ve volbách podporujeme, protože pro nás jsou volby prostředím pro získávání podpory a posilování třídního vědomí. V případě zvolení je navíc větší možnost pro propagandu i pro alespoň částečná opatření pro

zlepšení podmínek pracujících. Je zde samozřejmě stále riziko zkorumpování revolucionářů, kteří se dostanou do politiky, to se však dá minimalizovat zachováním hlavního zaměření činnosti na nevolební politiku, demokratickými procesy ve straně, jako je například odvolatelnost všech volených zástupců na základě diskuze a hlasování. Anarchistický bojkot voleb navíc dává prostor reformistům a pravici.

V anarchistickém hnutí je upřednostňováno rozhodování konsenzem před rozhodováním za pomoci hlasování. Pokud konsenzus existuje, jedná se o ideální situaci, jak ale víme z praxe, ne vždy je možné se na všem jednoduše shodnout. Často jde proto o nepraktický a zdoluhavý způsob rozhodování, může také vést až k nedemokratičnosti, protože v něm neexistují mechanismy, jak zabránit vzniku samozvaných vůdců. V případě nutnosti rozhodnout rychle nebo nemožnosti dosáhnout konsenzu využívají marxisté hlasování. Hlasování po předchozí debatě je nejdemokratičtější způsobem rozhodování, které si musíme udržet i po porážce kapitalismu v dělnických radách.

CESTA VPŘED

Krise kapitalismu se stále prohlubuje a je nezbytné jej překonat, v sázce je osud celého lidstva. Jak jsme si však ukázali v tomto článku, anarchismu chybí strategie pro porážku kapitálu a pro realizaci ideálů. Pro marxisty je nejdůležitější strategickou otázkou identifikace společenské síly, která má potenciál změnit systém. Touto společenskou silou je mezinárodní pracující třída definovaná jako soubor lidí, kteří jsou nuceni pro své přežití prodávat svou práci, jsou zaměstnáváni a vykořisťováni kapitalisty. Důvod, proč se Marx zaměřil právě na pracující třídu, není v jejím utrpení, ale v její síle - fungování celé společnosti stojí na pracující třídě. Boj pracujících je navíc ze své podstaty kolektivní, což přináší výhody jak v boji proti kapitálu - když se pracující z jednoho nebo více odvětví zorganizují a rozhodnou se práci zastavit, společnost bude paralyzována a v takové situaci se dá lépe tlačit jak na samotné kapitalisty, tak na politickou reprezentaci - tak i v následné socialistické společnosti, která bude postavená na solidaritě a spolupráci. Organizace pracujících je nezbytná, a to jak v odborech, tak v revoluční straně, která má za úkol zejména šířit ideologii, vzdělávat a v revolučních časech vést a starat se o chod společnosti, dokud nezanikne stát.

A co z toho plyne pro současnou radikální levi v Česku? Všichni víme, že situace radikální levice u nás dnes není růžová. Lidí, kteří jsou nějakým způsobem aktivní v hnutí, není mnoho, ale i přesto tady máme hned několik jak marxistických, tak anarchistických organizací, které mají v nejlepším případě desítky členů. To je naprosto logické - konkrétních myšlenkových proudů a směrů je více a spojení všech do jediné organizace by přineslo jen zmatek, taková organizace by byla beztvárá. Každá organizace má svoje témata, kterým se věnuje a oslovuje jinou skupinu lidí. Je ale nezbytně nutné si uvědomit, že i přes naše ideologické a strategické rozdíly nejsme nepřátelé. Naším nepřítelem je kapitalismus a všechny problémy, které z něj vyplývají - rasismus, fašismus, klimatická změna - proti tomu všemu musíme bojovat jak společně v nezávislých iniciativách, jako je například Společně proti rasismu a fašismu, tak každý ve vlastní organizaci, bok po boku.

ŽENY A MUŽI SPOLČNĚ

PROTI SEXISMU

VĚDĚNÍ: TŘÍDNÍ PROBLÉM

VÍTEK PROKOP

Situace v českém vysokém školství je i nadále neutěšená. Kvůli nedostatečnému rozpočtu zvažují učitelé dokonce bojkot státnic. To, co původně začínalo jako protest podfinancovaných sociálněvědních fakult a pracovišť, nakonec vedlo k odhalení problému celosystémového. Avšak pokud půjdeme důsledně ke kořeni věci, zjistíme, že žádná kosmetická reforma nebude schopná tuto krizi vyřešit. Proč?

Vraťme se na začátek příběhu k problému financování sociálních věd, protože právě na těchto oborech lze ilustrovat několik zajímavých trendů platících pro vzdělávací systém jako celek. Rétorické útoky na tyto obory – jejich označování za zbytečné a nehodné peněz – nejsou případem zdaleka jen České republiky, ale objevují se i v zahraničí, například v USA či Velké Británii. To naznačuje, že jde o daleko hlubší problém. Jak vůbec něco jako sociální vědy vzniklo?

Immanuel Wallerstein ve svojí knize *Analýza světového systému: Úvod* upozorňuje, že ještě Kant neměl problém vyučovat společně astronomii, poezii a metafyziku. „Na začátku období sjednocené vědy pátrání po pravdě, dobrotě a kráse bylo úzce provázáno, ne-li bylo totožné.“ V průběhu 18. století v době pomalého rození kapitalismu ale dochází k velkému rozchodu, z něž vznikají separátní vědy přírodní a sociální. Vědce již nezajímá dobro a krása, tyto témata přenechávají filozofům, jejich úkolem je nyní jen hledání pravdy. Avšak věda zbavená morálky dláždí cestu ničivým a nebezpečným objevům. Obzvlášť v dnešní době, vzhledem k pokrokům na poli umělé inteligence, se znovu objevuje potřeba provázat hledání pravdy s hledáním dobra.

Často se setkáváme s tvrzením, že sociální vědy jsou zbytečné. Kapitalistická logika zdařile kolonizovala oblast vzdělávání – to vnímáme jako zboží. Úcta ke klasickému humanitnímu vzdělání zmizela spolu s relevancí

aristokracie, která jej tak ráda pěstovala. Sammy Wright v rámci sběru materiálů pro svojí knihu *Exam Nation* položil stovkám britských školáků jednoduchou otázku: k čemu je škola? Převažovala jednoduchá odpověď: „potřebuji dobré známky, abych měl dobrou práci.“ Pippa Bailey toto ve svém článku pro *The New Statesman* výstižně popisuje jako chladnou transakční logiku, která upozadila další důležité aspekty vzdělávání jako je osobnostní rozvoj či komunitní život.

Jelikož sociální vědy nepřináší dechberoucí technologické průlomů a ani ve většině případů nejsou nezbytně nutné pro výrobu, tak jim tato chladná transakční logika přikládá velmi malou váhu. Proč tedy vůbec v kapitalismu sociální vědy existují? Ruský bolševik Nikolaj Bucharin ve svojí knize *Historický materialismus – systém sociologie* poskytuje následující odpověď: „Když je buržoazie vládnoucí třídou, musí vyřešit velké množství otázek: jak udržet kapitalistický řád věcí; jak zajistit takzvaný „normální vývoj“ kapitalistické společnosti, což znamená pravidelný příliv zisků; jak za tímto účelem organizovat své ekonomické instituce; jak vést svou politiku vůči jiným zemím; jak udržet svou nadvládu nad dělnickou třídou; jak eliminovat neshody ve vlastních řadách; jak vychovávat své štáby úředníků: kněží, policistů, učenců; jak vést výuku tak, aby se dělnická třída nestala divokou a nezničila stroje, aby nadále byla poslušná svým utlačovatelům, atd. Za tímto účelem buržoazie potřebuje společenské vědy;

tyto vědy jí pomáhají při adaptaci na složitý společenský život a při výběru správného postupu při řešení praktických problémů života.“

Z této definice ovšem vyvstává okamžitě další otázka – pakliže jsou sociální vědy tak prospěšné vládnoucí třídě, proč česká vládnoucí třída sociální vědy nepodporuje? Odkud se berou stávající útoky na tyto obory? Již vězněm stalinistickým režimem napsal Bucharin své *Filozofické arabesky*, kde pod silným dojmem hrozby fašismu píše toto: „Jsou to nepřátelé dělníků, kdo hrají roli nevědomců. Jsou to oni, kdo stále více obracejí záda k intelektu, který odmítá sloužit jejich cílům. Jsou to oni, kdo popadají kamenné sekery, svastiku, horoskop.“

Sociální vědy odhalují nepříjemné pravdy, které potencionálně ohrožují stabilitu režimu. Narušují jeho neoliberalní mantry, například tu, že pokud se každý bude dostatečně snažit, může se stát bohatým a úspěšným. Podfinancování sociálněvědního výzkumu spolu s vypisováním grantů pouze na úzce vymezené pole témat pak zajišťuje, že se sociální vědy budou věnovat jen určitým bezpečným tématům a jiná budou opomíjet. Vezměme si například, jak málo se píše o jevu polarizace výdělků, tedy jevu, kdy rostou práce s extrémně vysokými či nízkými platy. Tento jev přitom dobře vysvětluje současnou politickou polarizaci. Nevědomost je hlavní zbraní vládnoucích. Jak to popsal již před více jak osmi lety Slavoj Žižek: „Na konci to budeme my levičáci, kdo budou poslední nadějí pro vysokou kulturu,

protože to, co ti u moci chtějí od nás stále více, je vzdělávání, jehož cílem je produkce expertů...Týpek, který se dokonce později chtěl stát ministrem, mi dal úžasný příklad – to bylo před pár lety, kdy se na pařížských předměstích zapalovala auta – řekl mi: podívejte se, teď tam hoří auta, my

nepotřebujeme nějakou abstraktní filozofii. To, co my potřebujeme od vás intelektuálů, jsou speciální psychologové, aby nám popsali psychiku divokého davu a jak ho kontrolovat, potřebujeme městské architekty, abychom mohli plánovat města tak, aby se zaměřilo masovému shromažďování, a

tak a tak dále.“ Žižek tento problém nedávno výstižně popsal takto: „Odborníci jsou ze své podstaty sluhy těch, kteří mají moc: oni skutečně NEMYSLÍ, pouze aplikují své znalosti na problémy definované mocnými.“

Skutečné vzdělávání, které vede k rozvoji kritického myšlení a plno-

hodnotnému osobnostnímu růstu, je dnes na pokraji vymření. Právě proto se před pár lety stal v anglosaském světě velkým hitem estetický styl Dark Academia, který vytvářel zvláštní druh nostalgie po akademickém prostředí 19. století doprovázeném hlubokou koncentrací na studium spolu s nadšením pro objevování a učení. Tento styl je pravým opakem současného akademického prostředí. Univerzity nevzdělávají, ale pouze informují, to znamená, že dodávají mechanicky sady faktů, které si student musí zapamatovat – dobře je to popsáno ve článku *Vzdělání nenajdeme na Univerzitě*, ale pod ní. Feministický potíživismus ve sklepení školy. Jsou to v podstatě továrny na znalosti, jejichž úkolem je vyprodukovat jedince, který se „jen“ dokáže dobře uplatnit na trhu práce. Akademici jsou v tomto systému nuceni vydávat velké množství článků v zahraničních odborných časopisech – takto se měří jejich osobní úspěch a i úspěch jejich pracoviště. Není tak možné systematicky a více do hloubky rozvádět nějaké myšlenky, navíc jsou tímto jejich poznatky uzavřeny před domácími laickým čtenářem. Vědění se stává nepřístupným běžnému člověku, který často neovládá angličtinu a nerozumí odbornému jazyku.

Britský sociolog Stuart Hill prohlásil: „Univerzita buď je kritická instituce, anebo vůbec není.“ V tomto směru můžeme říct, že žádné univerzity nemáme. Tento stav je nejen odrazem toho, jak kapitalismus zničil vzdělávání, ale i toho, jakou roli v rámci tohoto systému má Česká republika. Máme jeden z nejnižších počtů vysokoškolských absolventů v Evropské unii. Počet lidí jen se základním vzděláním je na vzestupu – existují však v této statistice propastné regionální rozdíly. Zatímco v Karlovarském a Ústeckém kraji tyto počty strmě stoupají, v ostatních krajích jde o vzestup mírný. V Praze pak dokonce počty lidí, co dokončí jen základní školu, klesají. Jak v Karlovarském, tak Ústeckém kraji pak kvalita školství odpovídá kvalitě v Rumunsku či Malajsii. V obou těchto krajích svojí ekonomickou strukturou převažují takzvané montovny. A právě zde leží kámen úrazu.

Když Piráti před loňskými volbami do poslanecké sněmovny slibovali, že z montovny Česká republika udělají mozkovnu, tak šlo o blouznění. Něco takového není v zájmu vládnoucích, kteří ze stávajícího stavu bohatě profitují. Ostatně, kolik let již slyšíme řeči,

že je potřeba mít ekonomiku, která vyrábí výrobky s vysokou přidanou hodnotou? A že je potřeba mít dobrou vědu a výzkum? A jaké reálné kroky byly k naplnění tohoto ambiciózního cíle podniknuty? Vzdělávání, věda a výzkum jsou dlouhodobě podfinancované. A pakliže sledujeme tento trend dlouhou dobu, tak je jasné, že nejde o omyl či náhodu.

Nemluvím zde při tom o nějaké konspiraci, kdy se v temné místnosti sešli zástupci byznysu a ve spolupráci s politiky zařídili tento stav věcí. Je to jen prostý výsledek chladné mechaniky kapitalismu – výsledek modelu levné práce. Hejtmani a starostové chtějí hlavně u sebe udržet zaměstnanost, a tak tlačí na školství, aby upřednostňovalo učňovské obory, jejichž absolventi budou pracovat v již existujících montovnách přilákaných vstřícnou politikou českých vlád. Vzhledem k tomu, že naše školství nedokáže potlačit dědění chudoby, lidé s nižšími příjmy v něm nevidí žádný potenciál pro lepší životy svých dětí. Je pro ně tak výhodnější své děti co nejdříve poslat do zaměstnání, aby mohly vypomáhat s rodinnými financemi.

Takže, jak situaci ve vzdělávání změnit? Nelze se spoléhat, že postačí pár zázračných změn. Italský komunist Antonio Gramsci se problému vzdělávání pečlivě věnoval a byl si vědom jeho širokých souvislostí, proto již v roce 1919 v článku *Problém školy* pro *L'Ordine Nuovo* napsal: „V parlamentně-demokratickém státě nemůže existovat technické a politické řešení problému školství. Ministři školství jsou do funkce dosazeni proto, že patří k politické straně, a nikoli proto, že vědí, jak spravovat a řídit vzdělávací funkci státu.“ Naplnění sloganu z montovny mozkovnu by se povedlo jen při širší společensko-hospodářské transformaci. Avšak nemůžeme čekat, že až po revoluční události budeme moci začít měnit vzdělávací systém. Revoluční změna je totiž podmíněna právě tím, že se lidé budou dozvídat úplnou pravdu a budou pěstovat své kritické myšlení. Jak to popsal Mark Fisher ve svojí přednášce o třídním uvědomění vydané posmrtně ve sbírce *Postcapitalist Desire*: „Vědomosti se mohou stát základem pro jednání; jednání může skutečně měnit věci. Takže jen podřízení mají potenciál skutečně měnit věci. Ti, kdo jsou ovládnuti, jsou sami ovládnuti svou vlastní ideologií. Jsou uvnitř snu, ze kterého se nemohou probudit.“ Na první pohled to vypadá, že

jsme narazili na neřešitelný problém, ale není tomu tak.

Sociální vědy díky svojí tradici kritického nazírání a současných nízkých platových podmínek představují ideální semenišť radikální politiky. Ostatně jako první zahájily protesty, plnily tak funkci lakmusového papírku situace ve vysokém školství.

Pro revoluci jsou potřeba dvě základní ingredience: nespokojené masy a od režimu odcizení intelektuálů. První ingredienci již máme, stále více lidí volí proti liberálně-kapitalistické hegemonii. Pěstujme proto kontakty a kultivujme debatu mezi těmi odcizenými intelektuály, které nyní máme.

Další krok nacházíme v Gramscim, ten opakovaně zdůrazňoval roli politického vzdělávání. To by však nemělo probíhat ve vulgarizované podobě. Podle Gramsciho je totiž učení proces sebepoznávání a sebeovládání, jinými slovy jedná se o proces sebeosvobození. Musí tak vždy odpovídat konkrétním potřebám konkrétního proletáře. Gramsci volal po vzdělávací instituci nového typu. V našich podmínkách si můžeme představit jakési guerillové vzdělávání mimo zavedené instituce, které by šířilo vědění a zpřístupňovalo by ho širokým masám lidí. To by zároveň formovalo tolik chybějící pojítko mezi dělnictvem a pracující inteligencí a zvyšovalo počty odcizených intelektuálů.

Bucharin ve svém textu *Církev a škola* v sovětské republice z roku 1919 píše: „Cíl komunistů-bolševiků je zcela jiný: chtějí osvobodit veškeré vzdělání od kontroly kapitálu; chtějí zpřístupnit veškerou vědu pracujícím masám, chtějí zničit monopol [výhradní právo] bohatých na vzdělání...Kultura pro bohaté, duchovní degradace pro chudé – to je metoda kapitalismu. Kultura pro všechny, duchovní osvobození od jha kapitálu – to je heslo strany pracující třídy, Komunistické strany.“

Tento cíl je i nadále platný. Ty nejdůležitější problémy socialistického hnutí jsou dnes spjatý právě se vzděláváním – s otázkou, jak porazit neoliberalní ideologii a prezentovat socialismus jako životaschopnou alternativu. Protílátku proti kapitalistickému rozkladu vzdělávání tak je budování toho, co Bucharin v roce 1921 při psaní svého *Historického materialismu* považoval za již existující věc, je zkrátka potřeba proletářská sociální věda.

Autor je člen strany Levice

A CO
ČTEŠ
TY

?

Solidarita
30 Kč
S0C50L

L'AVICOVÝ VEGANIZMUS

MIROSLAV KUČERA

Tento článok sa zaoberá problematikou veganizmu ako politického hnutia, vyjadruje sa k niektorým bežným kritikám veganizmu pochádzajúcim z ľavice, k ideológii karnizmu, a bariéram ktoré kapitalizmus stavia proti oslobodeniu zvierat.

V článku sú veganizmus a vegetariánstvo niekedy zamieňané, keďže literatúra a výskum často pracujú s dichotómiou jedenia mäsa verzus nejedenia mäsa, a nerozlišuje veganizmus a vegetariánstvo.

LIFESTYLISMUS

Veganizmus je zo strany ľavice napádaný ako lifestylistické hnutie, čiže advokácia individuálnych praktík bez prepojenia s organizovanou kolektívnou akciou zameranou na zmenu spoločenského poriadku. Kritika tvrdí že veganizmus ignoruje komplexnosť potravinovej výroby, inherentne vykorisťujúcu podstatu tejto výroby v rámci kapitalistického systému, najmä farmárov v krajinách tretieho sveta a prísťahovaleckej pracovnej sily v agrikultúre. "Etické" spotrebiteľské voľby sú privilegiami dostupnými tým, ktorí sú dostatočne bohatí aby si ich mohli dovoliť robiť, čo ďalej posilňuje hierarchie medzi tými, ktorí praktizujú „morálku“, a tými, ktorí nie. Individuálne spotrebiteľské voľby sú vykresľované ako irelevantné a bezmocné, pokiaľ ide o uskutočnenie spoločenských zmien [Haenfler et al., 2012].

Najprv pre odstránenie najjednoduchšieho argumentu z cesty, cenová dostupnosť. Ľudia ktorý ho prednášajú zrejme sami chodia do obchodov, a sú si vedomí cien potravín. Vegánska strava je konzistentne lacnejšia, i napriek masívnemu vládnomu dotovaniu živočíšnych produktov, a na globálnej úrovni sú to práve bohaté krajiny ktoré konzumujú najväčšie množstvo živočíšnych výrobkov [Pais et al. 2022; Bach et al., 2023; Springman et al, 2021]. Toto však neznamená, že neexistujú

potravinové púšte, kde majú ľudia extrémne obmedzenú dostupnosť k potravinám, alebo že niektorí chudobní ľudia vo vidieckych oblastiach sa musia spoliehať na chov zvierat. Používanie existencie ľudí pre ktorých nie je diéta bez živočíšnych produktov realistickou možnosťou ako argument proti veganizmu je neúprimné. Vegánske hnutia sa snažia bojovať za spravodlivejší potravinový systém, ktorý robí zdravé potraviny dostupnými pre všetkých, a kvôli svojej neefektívnosti je živočíšna výroba sama spoluvinníkom obmedzovania prístupu chudobných ľudí k potravinám.

Vegánstvo sa nelimituje na spotrebiteľské voľby. Od svojho moderného vzniku, vegánstvo nespočívalo v jedle samom o sebe, ale, podľa citátu zakladateľa pojmu vegán a Britskej vegánskej spoločnosti Donalda Watsona, „usilovať sa o ukončenie používania zvierat ľuďmi na jedlo, tovary, prácu, lov, vivisekciu a všetky ostatné spôsoby vykorisťovania zvierat človekom“ [The Vegan Society, n.d.]. I keď sa rozhodneme pozeráť na veganizmus iba ako diétu, nie je obmedzený len na sféru individuálnych spotrebiteľských volieb, ale stále sa môže zapojiť do organizovanej politickej akcie, ako napríklad Vegetariánska spoločnosť Veľkej Británie, ktorá počas druhej svetovej vojny vyjednávala s vládou o prídelloch jedla pre svojich členov [The Vegetarian Society, 2006], alebo Európska Vegetariánska Únia lobujúca za správne označovanie vegetariánskych a vegánskych produktov [Domke, 2018]. Výskumy o veganizme ukazujú, že životný štýl sa nepoužíva ako náhrada kolektívnej akcie; jedlo je len východiskovým bodom,

z ktorého sa diskusia presúva k širším témam zložitosti potravinovej výroby, vzťahov medzi ľuďmi a zvieratami, sociálnej spravodlivosti, sociálno-ekonomických nerovností a environmentalizmu. Vegánske organizácie, ako napríklad Food Not Bombs, ponúkajú vegánske a vegetariánske jedlo, pričom protestujú proti plytvajúcemu potravinárskemu systému ktorý spôsobuje hladobu a chudobu, a politikám ktorý ho umožňujú [Giraud, 2021; Kalte 2020]. Argumenty proti vegánstvu postavené na lifestylizme umelo vytvárajú dichotómiu medzi osobnou a politickou sférou, ktorá súkromné spotrebiteľské voľby stavia ako inherentne amorálne a apolitické, pozícia ktorá je sama o sebe produktom liberálnej ideológie. Aj keď podniky môžu vo svojom marketingu používať masku etiky, environmentalizmu a sociálnej spravodlivosti, ide o defenzívnu reakciu na kritiku, pričom preferovaný stav je zákazník ktorého spotrebiteľské návyky nie sú obmedzené týmito záležitosťami [Pellow, 2014]. Individuálne a kolektívne akcie si navzájom nekonkurujú, jednoducho prejsť na iné jedálne návyky nevyžaduje väčšiu časovú investíciu ako tú, ktorá je už venovaná príprave jedla, a etické spotrebiteľské voľby pozitívne korelujú s aktívnym politickým angažovaním [Stolle et al., 2005]. Z hľadiska motivácie sa naskytuje otázka, prečo by sa človek aktívne zapájal do kolektívnej akcie, a zároveň odmietal oveľa menej náročnú individuálnu úpravu správania, alebo prečo by dokonca zámerne finančne podporoval opozíciu. Individuálna zmena narúša normy a napomáha systémovej zmene. Existuje tendencia prispôbovať svoje

správanie a postoje svojmu okoliu, sociálne schvaľovanie a neschvaľovanie sú dôležitou hnacou silou konania. Keď ľudia vidia iných ako sa zapájajú do individuálnych alebo kolektívnych akcií, je pravdepodobnejšie že ich budú sami nasledovať [Nyborg et al, 2016; Sunstein, 1996]. Jednou z hlavných taktík vegánskeho aktivizmu je odhaliť skryté časti zaobchádzania spoločnosti so zvieratami – podmienky, v ktorých žijú a zomierajú, spracovanie potravín, lekárske experimenty [Kean, 1998]. Organizácie ako Anonymous for the Voiceless využívajú šokujúce zábery krutosti páchané na zvieratách ako taktiku na šírenie povedomia. Odhalením života a smrti zvierat dúfajú, že narušia normy, kategórie a praktiky, ktoré naturalizujú používanie zvierat na ľudský prospech [Stephens Griffin, 2014]. Dokonca aj individuálne „lifestylistické“ akcie pomáhajú denaturalizovať súčasnú ideologickú ortodoxiu a odhaliť ju ako len súčasný spoločenský poriadok, a nie nevyhnutnú súčasť prírody [Joy, 2009]. Súčasťou tohto úsilia je rozšírenie slovnej zásoby, s ktorou hovoríme o

strave. Zavedenie slova „karnista“, na opis osoby, ktorá konzumuje mäso, slúži na podkopanie normatívnosti tejto stravy ako neoznačeného základu a na vykreslenie veganizmu ako obmedzujúcej odchýlky. Vegánske kulinárske komunity zdieľajú recepty, experimentujú s novými ingredienciami, čo im pomáha preniknúť do mainstreamu a bojovať proti vnímaniu veganizmu ako obmedzujúceho, ako takpovediac „normál minus...“. Vzhľadom na náklady a výhody je jednoducho prejsť na veganstvo efektívnym nástrojom spoločenskej zmeny, pretože zatiaľ čo dopad jedného človeka je zanedbateľný, náklady sú prakticky nulové.

Napriek tomu, že veganizmus v súčasnosti stojí v opozícii voči spoločenským normám, existuje nebezpečenstvo, že bude absorbovaný do zeleného kapitalizmu, depolitizovaný, a ak bude jeho rast v budúcnosti pokračovať, stane sa bežnou súčasťou spoločenského poriadku, nespochybňujúc status quo. Tento posun je zrejmý v pojme „plant-based“, ktorý sa často používa v marketingu vegánskych

produktov ako náhrada pojmu vegán, zbavený etických alebo politických konotácií. Alebo sa objavuje termín „flexitariánstvo“, ktorý v podstate predstavuje karnistickú diétu, ktorá sa snaží priživiť na estetike veganizmu, zatiaľ čo ignoruje jeho morálny základ.

KARNIZMUS

Pojem karnizmus opisuje ideológiu konzumcie mäsa, systém noriem a kognícií legitimizujúcich jedenie zvierat a popieranie utrpenia, ktoré spôsobuje. Jedenie mäsa je ospravedlnené odvolaním sa na prírodu, normalitu, nevyhnutnosť a chuť [Joy, 2009]. Realita vykorisťovania zvierat je doslova skrytá pred verejnosťou tým, že miesta, kde zvieratá žijú a sú zabíjané, sú ukryté, stavané mimo dostupný verejný priestor, a tiež prostredníctvom marketingu, právnych obmedzení, kultúrnych noriem a psychologických obrán. S psychologickými perspektívami, aby sa karnisti vyrovnali s kognitívnou disonanciou vyplývajúcou z konfliktu medzi ich vlastným mo-

rálnym presvedčením, že ubližovanie zvieratám je nesprávne, a akciou jedenia mäsa, vytvárajú racionalizácie a snažia sa vyriešiť túto disonanciu tým že popierajú kognitívne a emocionálne schopnosti zvierat v záujme minimalizácie hodnoty pripisovanej ich životu, alebo to racionalizujú odvolaním sa na zdravotnú nevyhnutnosť, tradíciu, osobnú neschopnosť vzdať sa mäsa alebo nemožnosť vyhnúť sa zabíjaniu zvierat [Bastian et al., 2012; Loughan et al., 2014]. Ďalším obranným mechanizmom je vyhýbanie sa informáciám o ubližovaní zvieratám pri produkcii živočíšnych výrobkov. Monteiro et al. [2017] tvrdí, že okrem týchto spôsobov vyrovnávania sa s kognitívnou disonanciou, označovaných ako karnistická obrana, je ďalším aspektom karnistickej ideológie karnistická dominancia, ktorá zahŕňa súbor presvedčení otvorene nepriateľských voči zvieratám, podľa ktorých majú byť ovládané a vykorisťované ľuďmi.

Legitimizácia vykorisťovania prírodného sveta vedie k naturalizácii vykorisťovania všeobecne, prostredníctvom vytvárania normatívnych postojov, prejavovaných v odvolaní sa na prirodzený poriadok, evolúciu, inteligenciu, tradíciu. Táto legitimizácia najviac zasahuje skupiny, ktoré sú považované spoločnosťou za bližšie k prírode – najmä ženy, a v prípade koloniálnych krajín, pôvodných obyvateľov. Adams [1990] poukazuje na prepojenie patriarchálneho útlaku žien s útlakom zvierat, nárokovanie si na zneužívanie, vykorisťovanie a degradáciu oboch skupín v záujme používania ich tiel. Za príklad udáva obrazy objavujúce sa v televízii a reklame, sexistické vyobrazenie žien kamerou „rozkúskované“ na jednotlivé telesné časti, v analógii na to ako sú telá zvierat prezentované ako kolekcia telesných častí pre konzumpciu. Kategória „zvierat“, označujúca nižšiu bytosť, existujúcu pre to aby bola bez výhrad vykorisťovaná, je kontrastovaná s „človekom“ ako bytosťou hodnou záujmu o jeho blaho. Toto rozdelenie nie je vyhradené len pre ľudí a neľudí v biologickom slova zmysle, ale aj ako oddelenie rôznych skupín ľudí na základe ich etnicity, národnosti, kultúrnej príslušnosti alebo triedy [Giraud, 2021]. Aj oslobodzovacie hnutia často fungujú v rámci človek-nečlovek. Zamyslite sa nad pobúrením nad krutým zaobchádzaním s inými ľuďmi, vyjadreným frázami ako „zaobchádzali s ním ako so zvieratom“, „bili ho ako psa“, alebo

na opačnej strane spektra, z úst tých ktorí chcú spôsobiť utrpenie, označujúc svoje obete ako „prasce“, „šváby“, „háved“, „zvieratá“. Pri oboch, implicitne v prvom prípade a explicitne v druhom, je akceptované že existujú skupiny entít, ktoré sú súčasťou ich morálnej kalkulácie, a tie, ktoré sú pod ňou. V kontraste, veganizmus sa snaží narušiť práve túto dichotómiu. Týmto spôsobom vegánska etika predstavuje priamu výzvu pravicovej ideológii, ktorá psychologicky spočíva na dvoch základných črtách: pravicové autoritárstvo, odrážajúce podriadenie sa autorite, dodržiavanie tradície a agresivitu voči porušovateľom noriem, a orientácia na sociálnu dominanciu, ako všeobecný protiegalitárny postoj, túžba po rigidnej spoločenskej hierarchii s jasne definovanou skupinovou príslušnosťou, a dominanciou nad tými, ktorí sú považovaní za sociálne pod nimi [Altemeyer, 1998]. Navyše, keďže jedlo je dôležitou súčasťou kultúrnej a individuálnej identity, veganizmus je vnímaný ako hrozba pre hodnoty a normy dominantnej skupiny a pre individuálny pocit sebahodnoty. V tejto súvislosti je potrebné poznamenať prepojenie konzumácie mäsa s maskulinitou. Mäso je v západnej kultúre vykresľované ako symbol moci, maskulinity, patriarchátu a mužnosti [Adams, 1990], a toto spojenie je často využívané v reklamách reštaurácií [Rogers, 2008]. Vegetariáni sú vnímaní ako nedostatočne mužní [Ruby et al., 2011]. V pravicovom diskurze sa veganizmus považuje za spojenca iných foriem sociálnej spravodlivosti, ako je antirasizmus, feminizmus alebo práva LGBT. Spoločne toto vysvetľuje politickú polarizáciu vegánov, ktorí sú prevažne ľavicoví alebo liberálni, pričom len malá menšina patrí na pravú stranu politického spektra [Martinelli & Berkmanienė, 2018], a antagonizmus pravice voči veganizmu. Rôzne alt-right skupiny kritizujú a zosmiešňujú veganizmus za jeho iluzórny pocit morálnej čistoty, a tiež argumentujú, že individuálne činy v skutočnosti nemajú vplyv na poľnohospodárstvo ako celok, a keďže poľné zvieratá, ako sú myši, sú aj tak zabíjané počas zberu plodín, byť vegánom nerobí žiadny rozdiel. Okrem toho vykresľujú vegánsku stravu ako feminizujúcu [Gambert & Linné, 2018]. Podobné kritiky sú rozšírené na iné hnutia za sociálnu spravodlivosť a environmentálne hnutia. Prepojenie medzi odporom voči právam zvierat

a inými xenofóbnymi presvedčeniami je dobre zdokumentované. Podpora hierarchie dominancie medzi ľuďmi a zvieratami pozitívne koreluje s jej podporou medzi rôznymi skupinami ľudí, pričom títo jednotlivci dosahujú vyššie skóre v meraniach autoritárstva, orientácie na sociálnu dominanciu, xenofóbie, ospravedlňovania systému, sexizmu a rasizmu [Monteiro et al., 2017]. Ľudia, ktorí dosahujú vyššie skóre v pravicovom autoritárstve a orientácii na sociálnu dominanciu majú pozitívnejší postoj k testovaniu na zvieratách, kožušinovému priemyslu a jedeniu mäsa [Dhont & Hodson, 2014]. Podľa Dhonta a Hodsona jedia mäso nielen pre chuť alebo výživu, ale aj ako prejav svojho presvedčenia o hierarchii medzi ľuďmi a zvieratami. Na druhej strane, vegetariáni podporujú spoločenské hierarchie menej [Allen et al., 2000] a majú väčší súcit s ľuďmi aj so zvieratami [Filippi et al., 2010].

KAPITALISTICKÉ PREKÁŽKY

Dosiahnutie oslobodenie zvierat len prostredníctvom spotrebných volieb je obmedzená množstvom faktorov. Očividným je, že bez politického presadenia veganizmu by zrušenie vykorisťovania zvierat vyžadovalo nulový dopyt, čo je nereálny cieľ. Počet suchozemských zvierat zabitých každoročne na jedlo presahuje 90 miliárd a neustále narastá, pričom drvivá väčšina z nich je odsúdená na to, aby strávili svoje krátke životy v hrozných podmienkach továrenských fariem [Kitty, 2023; Ritchie, 2023]. Pri rybách sa počet zabitých ročne počíta v miliónoch [Mood & Brooke, 2024]. Neexistuje morálne prípustná redukcia, aj keby sa 90% populácie dalo presvedčiť, aby prestalo konzumovať živočíšne produkty, stále by to znamenalo vraždu miliárd. Na úplné ukončenie vykorisťovania zvierat je potrebná politická akcia, avšak vzdanie sa živočíšnych produktov nie je to isté ako stať sa vegánom, pretože motiváciou môže byť pohodlie, cena, zdravie, environmentálne obavy alebo sociálny tlak, čo znamená že sa nedá spoľahnúť na aktívnu podporu týchto ľudí pre oslobodenie zvierat. Avšak čím viac ľudí konzumuje rastlinnú stravu, tým menej ľudí aktívne podporuje vykorisťovanie zvierat, tým menší je odpor voči politickým opatreniam v prospech zvierat a konzumácia zvierat sa denormalizuje. I keď nič inherentne neprotirečí možnosti ukon-

čiť [legálne] vykorisťovanie zvierat v rámci kapitalistického systému skrz pro-vegánske zákony a regulácie, táto snaha naráža na fakt že nikto s našich vládnych tried nemá záujem dosiahnuť tento cieľ. Ako bolo zmienené, ideologicky je hierarchia ľudí a zvierat prepojená s hierachiou medzi ľuďmi. Buržoázia nemá túžbu obmedziť výnosný trh. Firmy vyrábajúce vegánske potraviny sú v prinajlepšom nespohľavivými a krátkodobými spojencami, keďže ich prvoradá funkcia je generovanie zisku, pričom spotrebiteľ nemá kontrolu nad tým, kde tieto zisky budú ďalej investované. V súčasnosti je trh s vegánskymi produktmi na vzostupe, avšak keď tento rast skončí (i keby skončil v bode dominancia nad potravinovým trhom), tieto spoločnosti sa nevyhnutne budú snažiť expandovať všade tam, kde vidia možnosť zarobiť peniaze, predajom nových rád karnistických produktov, zrkadliac súčasnú snahu dominantných potravinových spoločností preniknúť na vegánsky trh. Okrem toho ich zapojenie do vegánskeho hnutia predstavuje nebezpečenstvo straty jeho spoločenskej kritickosti, odstránenia politiky a etiky v prospech čistej estetiky a kulinárskych preferencií. Možnosť postupného nahradenie živočíšneho poľnohospodárstva prostredníctvom syntetického mäsa naráža na rovnakú bariéru. Avšak hlavná prekážka spočíva v karnistickej ideológii, mäso nie je povinnou súčasťou stravy, nahradení lacnejšími, zdravšími alternatívami je možné a dostupné v súčasnosti, nehovoriac o stigme „umelosti“ ktorú syntetické mäso nesie. Nie je žiadna záruka že väčšina spotrebiteľov prejde na syntetické mäso, zatiaľ čo je isté, že nie všetci to urobia, čo nás opäť privádza k nevyhnutnosti politickej autority pre dosiahnutie úplného ukončenia vykorisťovania zvierat.

Priami producenti živočíšnych produktov, ale aj poľnohospodári pestujúci plodiny ako krmivo pre zvieratá, majú záujem udržať status quo, a ako etablovaná mocnosť sa nemusia riadiť pravidlami slobodného trhu. Živočíšne poľnohospodárstvo je príjmom masívnych verejných dotácií, napríklad Spoločná poľnohospodárska politika Európskej únie (sama o sebe najväčšia výdavková položka v celkovom rozpočte EÚ, zaberajúca 38 %) priraduje 80 % zo svojho 57-miliardového rozpočtu na dotácie pre živočíšne produkty, čím sú ceny produktov potláčané hlboko pod ich

trhovú hodnotu [Aalberts, 2024]. Lobisti poľnohospodárskeho priemyslu ovplyvňujú vládne aj mimovládne organizácie pre zaradenie živočíšnych produktov do výživových usmernení, do jedálňičkou školských, väzenských a iných verejných inštitúcií a sabotáž environmentálne politiky [Heid, 2016; Samuel, 2021].

Vegáni si uvedomujú triedny a rasový charakter poľnohospodárskeho priemyslu, práca v poľnohospodárstve a na bitúnkach je nízko platená a neúmerne zastúpená etnickými menšinami. Niektorí vegánski aktivisti sa snažia budovať solidaritu s týmito pracovníkmi [Lockwood, 2021]. Typicky bezúspešne, pretože uznanie zvieracieho života za hodnotné implicitne odsúdzuje tých, ktorí sa živia jeho vykorisťovaním a zabíjaním. Zamestnanci na bitúnkach sa so psychologickou záťažou svojej práce vyrovnávajú depersonalizáciou svojich obetí, často manifestujúca sa v sadistických tendenciách [Joy, 2009]. Podobné úsilia boli vynaložené voči farmárom [Giraud, 2021]. Napríklad Austrálska Animal Justice Party sa snaží spolupracovať s farmármi a pomáhať im pri prechode na poľnohospodárstvo bez zvierat [Animal Justice Party, n.d.], čo je však odsúdené na neúspech. Väčšina všetkých poľnohospodárskych plodín sa pestuje ako krmivo pre zvieratá. V hypotetickom scenári, kde by sa celý svet prešiel na rastlinnú stravu, by využitie poľnohospodárskej pôdy pokleslo o vyše 70 %, viac v rozvinutých krajinách kde je podiel plodín pestovaných pre krm zvierat vyšší [Ritchie, 2021]. Farmári sa nemôžu kolektívne odpútať od zvierat, pretože bez neefektívnosti živočíšneho poľnohospodárstva by neboli schopný nájsť odbyt pre svoje produkty. Okrem toho súčasný systém poľnohospodárstva, so svojimi drahými dotáciami, masívnym plytvaním potravinami a environmentálnym dopadom, neprospeje nikomu iba farmárom.

Mohlo by sa argumentovať že oslobodenie, alebo aspoň zlepšenie životnej úrovne, iných utláčaných skupín bolo dosiahnuté v rámci kapitalizmu. Ale zásadný rozdiel medzi vegánstvom, a inými hnutiami, ako bol boj proti otroctvu, alebo robotnícke hnutia, spočíva v povahe vykorisťovania. Otrocka možno oslobodiť a premeniť na mzdového pracovníka a pracovné podmienky mzdového pracovníka možno zlepšiť prostredníctvom pracovných predpisov alebo

sociálnych programov, ale u zvierat sa nadhodnota ťaží nie z vykorisťovania ich práce, ale doslova z ich tela. Žiadna reforma, žiadny sociálny program, žiadne „humánne“ zaobchádzanie nemôže zmeniť fakt že profit je generovaný z ich smrti.

KOMUNIZMUS AKO CESTA K SVETU BEZ VYKORISŤOVANIA ZVIERAT

Zásadnejšia námietka voči vegánizmu so strany ľavice môže byť, prečo by sa komunisti mali vôbec zaujímať o zvieratá? Komunistické hnutie by malo byť predsa postavené na materiálnych záujmoch proletariátu, a nie na morálnom kázaní. Väčšina robotníkov nie je vegánmi, má veľmi malý záujem o blahobyť zvierat (aspoň pokiaľ sami nemusia osobne byť svedkami ich zlého zaobchádzania), a zatiaľ čo to isté sa dá povedať o iných otázkach, ako sú práva LGBT alebo etnických menšín, tieto skupiny sú prevažne zložené z robotníkov. Zvieratá nie sú politickými subjektmi vôbec a nemajú čo ponúknuť komunistickému hnutiu. Vniesť takýto moralizmus do komunistickej politiky by mohlo byť vykreslené ako degenerácia vedecského socializmu do utopizmu. Avšak Marxov argument, že proletariát nemá potrebu skrývať svoje vlastné záujmy za morálku, môže byť platný v podmienkach absolútnej biedy, kde je víťazstvo v politickom boji otázkou prežitia, ale keď je kapitalistické vykorisťovanie zmiernené prostredníctvom zásahov sociálneho štátu, triedny záujem už nepostačuje na to aby ľudí rozhýbal. Motivácia pre komunistickú politiku [špecifickejšie pre komunistické hnutie v súčasnosti, ktoré je slabé, nie je pri moci, nemôže využiť silu autority a konformity voči masám] je väčšinou morálna, alebo širšie, emocionálna. Proletariát ako trieda môže mať materiálny záujem na zavedení komunizmu, avšak ak hovoríme o individuálnej motivácii pridať sa k nemu, pre získanie materiálneho pohodlia by mal človek oveľa väčšiu šancu ak by svoje úsilie vložil do šplhania socio-ekonomického rebríčku v rámci existujúceho systému, než sa snažiť o jeho zvrhnutie. Ak ľudia povstanú len preto, že nemajú prácu alebo jedlo, povstanie skončí v bode sociálnodemokratického kompromisu, alebo ešte pred ním, v nádeji naň. Tento problém je zvlášť výrazný pokiaľ ide o vodcovstvo, ktoré sa v prípade úspechu hnutia zrazu nachádza v horných vrs-

tvách spoločnosti, a teda ich materiálny záujem prichádza do rozporu s egalitárnou politikou. Navyše materiálne záujmy majú tendenciu prejavovať sa v praxi morálne – koncepty práv, spravodlivosti, krádež, vykorisťovanie, pojmy s jasným morálnym nábojom. Argument ktorý tu uvádzame, je, že ak je morálka súčasťou komunistickeho hnutia, neexistuje dôvod, prečo by morálne zaobchádzanie so zvieratami nemalo byť súčasťou jeho agendy. Marxizmus ako veda má pomáhať nazrieť za povrchný vzhľad vecí a odhaliť spoločenské vzťahy, ktoré sa skrývajú za komoditnou formou. Mäso a živočíšne produkty sú toho vhodným príkladom. Pre bežného mestského človeka, ktorý nie je zvyknutý na smrť zvierat, je pozorovanie činov, ako napríklad odťatie hlavy kurčťa, znepokojujúce, zatiaľ čo realita priemyselných bitúnkov, s ich nepredstaviteľnými krutosťami a masovým zabíjaním, je nezniesiteľne odpudzujúca. Napriek tomu sa na tom zúčastňuje, pretože to, čo si kúpi, nie je mučenie a zabíjanie zvierat, ale hovädzie, bravčové, hydina – komodita, ktorá zakrýva skutočnú povahu svojej výroby.

Ukončenie produkcie pre profit by viedlo k odstráneniu marketingu a zakrývaniu krutých realít produkcie mäsa, čím by sa znížil dopyt. Na strane ponuky, v plánované ekonomike kde sa náklady počítajú nie v peňažných hodnotách, ale v materiálnych zdrojoch a vo vynaloženej práci, by produkcia gravitovala k maximálnej efektívnosti potrebnej na uspokojenie spotrebiteľských potrieb obyvateľstva. Na produkciu relatívne malého množstva kalórií vo forme živočíšnych produktov je potrebné vynaložiť mnohonásobne viac kalórií, a tým pádom plodín, hnojív, poľnohospodárskych strojov, ľudskej práce a pôdy, spolu s vyplývajúcimi environmentálnymi dopadmi. Konverzné pomery sa líšia od zvierat k zvieratú, pričom najefektívnejšie sú kurčatá [11%], najmenej efektívne kravy [približne 1%]. Inými slovami, na produkciu 100 kcal kuracieho a bravského mäsa je potrebné vložiť 1100 kcal a 10 000 kcal potravy [A Well-Fed World, 2015]. Pokiaľ sa pozeráme na obsah bielkovín, výsledky sú o niečo lepšie, s konverznými pomermi 20 % pre kurčatá a 4 % pre kravy. Okrem toho je preukázané že práca na bitúnkoch je spojená s negatívnymi zdravotnými dôsledkami, ako je trauma,

úzkosť, paranoia, stres, hanba, vina, depresia a psychóza. Aj po kontrolovaní všetkých ostatných premenných, pracovníci na bitúnkoch sú náchylnejší k páchaniu trestných činov, najmä sexuálneho charakteru a násilnení [Fitzgerald et al., 2009; Jacques, 2015]. Spoločensko-ekonomický systém, v ktorom je do úvahy brané blaho pracovníkov a spoločnosti ako celku by sa snažil vyhnúť takýmto výsledkom. Toto však neznamená že komunizmus by automaticky viedol k veganizmu. Staré spôsoby života nezmiznú okamžite, dopyt po živočíšnych produktoch môže byť naďalej súčasťou výrobného plánu. Avšak v kapitalistickom systéme existujú materiálne incentívy na pokračovaní vykorisťovania zvierat, vytváranie umelého dopytu po komoditách a prostredníctvom verejných dotácií udržiavať výroby i napriek poklesu dopytu. Hoci nie je úplne nemožné aby kombináciou spotrebiteľských bojkotov, aktivizmu a politického tlaku mohla byť vegánska spoločnosť dosiahnutá v rámci kapitalizmu, stalo by sa to iba napriek jeho prirodzeným tendenciám. Ako bolo uvedené vyššie, pre komunizmus je situácia opačná, skrz zrušenia komoditnej produkcie, a tiež na úrovni kultúrnej, vďaka jeho ideologickému odporu voči konzervativizmu, čo by uľahčilo zbavenie sa starých spôsobov myslenia a stravovania.

Zdroje

- A Well-Fed World. [2015]. Feed-To-Meat Conversion Inefficiency Ratios. <https://awellfedworld.org/feed-ratios/>
- Aalbers, J. [2024]. Over 80% of the EU's farming subsidies support emissions-intensive animal products – new study. *The Conversation*. <https://theconversation.com/over-80-of-the-eus-farming-subsidies-support-emissions-intensive-animal-products-new-study-226853>
- Adams, C. [1990]. *The sexual politics of meat: A feminist vegetarian critical theory*. Continuum.
- Allen, M., Wilson, M., Ng, S., & Dunne, M. [2000]. Values and beliefs of vegetarians and omnivores. *Journal of Social Psychology*, 140(4), 405–422. doi: 10.1080/00224540009600481
- Altemeyer, R. [1998]. The other “authoritarian personality”. *Advances in experimental social psychology*, 30(1), 47-91. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60382-2](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60382-2)

Animal Justice Party. *Animal Justice Party Policies & Positions*. Retrieved August 28, 2024, from

https://www.animaljusticeparty.org/animal_agriculture

Bach, L., Jana, B., Egwatu, C., Orndorff, C., Alanakrih, R., Okoro, J., & Gahl, M. [2023]. A sustainability analysis of environmental impact, nutritional quality, and price among six popular diets. *Frontiers in Sustainable Food Systems*. 7(1). doi:10.3389/fsufs.2023.1021906

Bastian, B., Loughnan, S., Haslam, N., & Radke, H. R. M. [2012]. Don't Mind Meat? The Denial of Mind to Animals Used for Human Consumption. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(2), 247-256. <https://doi.org/10.1177/0146167211424291>

Cudworth, E. [2005]. *Developing Ecofeminist Theory: The Complexity of Difference*. Basingstoke.

Dhont, K., & Hodson, G. [2014]. Why do right-wing adherents engage in more animal exploitation and meat consumption? *Personality and Individual Differences*, 64, 12–17. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.02.002>

Domke, F. [2018]. Vegetarian and Vegan Products - Labelling and Definitions. *European Food and Feed Law Review*. 13(2), 102–107.

Filipec, O. [2020]. Vegans and Politics: Case Study of the Electoral Behaviour of Vegans in the Czech Republic. *Politologická Revue*, 26(1), 5-36.

Filippi, M., Riccitelli, G., Falini, A., Salle, F. D., Vuilleumier, P., Comi, G., et al. [2010]. The brain functional networks associated to human and animal suffering differ among omnivores, vegetarians and vegans. *PLoS One*, 5(5), e10847.

Fitzgerald, A. J., Kalof, L., & Dietz, T. [2009]. Slaughterhouses and increased crime rates: An empirical analysis of the spillover from “The Jungle” into the surrounding community. *Organization & Environment*, 22(2), 158–184. <https://doi.org/10.1177/1086026609338164>

Gambert, I. & Linné, T. [2018, April 26]. How the Alt-right Uses Milk to Promote White Supremacy. *The Conversation*. <https://theconversation.com/how-the-alt-right-uses-milk-to-promote-white-supremacy-94854>.

Giraud, E. [2021]. *Veganism: Politics, Practice, and Theory*. Bloomsbury

Haenfler, R., Johnson, B. & Jones, E. [2012]. *Lifestyle Movements: Exploring the Intersection of Lifestyle and Social Movements*. *Social Movement Studies*, 11(1), 1–20. doi:10.1080/14742837.2012.640535.

Heid, M. [2016]. Experts Say Lobbying Skewed the U.S. Dietary Guidelines. *Time*. <https://time.com/4130043/lobbying-politics-dietary-guidelines/>

Jacques, J. R. [2015]. *The slaughterhouse, social disorganization, and violent crime in rural communities*. *Society & Animals*, 23(6),

594–612. <https://doi.org/10.1163/15685306-12341380>

Joy, M. [2009]. *Why We Love Dogs, Eat Pigs, and Wear Cows: An Introduction to Carnism*. Conari Press.

Kalte, D. [2020]. Political Veganism: An Empirical Analysis of Vegans' Motives, Aims, and Political Engagement. *Political Studies*, 69(4), 814 – 833. <https://doi.org/10.1177/00323217209301>

Kean, H. [1998]. *Animal Rights: Political and Social Change in Britain Since 1800*.

Reaktion Books

Kitty, B. [2023]. More animals than ever before—92.2 billion—are used and killed each year for food. *The Humane Society*. <https://www.humanesociety.org/blog/more-animals-ever-922-billion-are-used-and-killed-each-year-food>

Lockwood, A. [2021]. A “useful uselessness”: vegan geographies of bearing witness at the slaughterhouse gates. In: *Vegan Geographies*. Lantern Books.

Loughnan, S., Bastian, B., & Haslam, N. [2014]. The Psychology of Eating Animals. *Current Directions in Psychological Science*, 23(2), 104-108. <https://doi.org/10.1177/0963721414525781>

Monteiro, C. A., Pfeiler, T. M., Patterson, M. D., & Milburn, M. A. [2017]. The Carnism Inventory: Measuring the ideology of eating animals. *Appetite*, 113(1), 51–62. doi:10.1016/j.appet.2017.02.011

Mood A., & Brooke P. [2024]. Estimating global numbers of fishes caught from the wild annually from 2000 to 2019. *Animal Welfare*, 33(6), 1-19. doi:10.1017/awf.2024.7

Nyborg, K., Anderies, J., Dannenberg, A., Lindahl, T., Schill, C., Schlüter, M., Adger, W. Arrow, K., Barrett, S., Carpenter, S., Chapin III, S., Crépín, A., Daily, G., Ehrlich, P., Folke, C., Jager, W., Kautsky, N., Levin, S., Madsen, O. J., & Zeeuw, A. [2016]. Social norms as solutions: Policies may influence behavioral large scale tipping. *Science*, 354(6308), 42-43. doi:10.1126/science.aaf8317.

Pais, D.F., Marques, A.C. & Fuinhas, J.A. [2022] The cost of healthier and more sustainable food choices: Do plant-based consumers spend more on food?. *Agricultural and Food Economics*, 10(1), 1-21. [2022]. <https://doi.org/10.1186/s40100-022-00224-9>

Samuel, S. [2021]. It's not just Big Oil. Big Meat also spends millions to crush good climate policy. *Vox*. <https://www.vox.com/future-perfect/22379909/big-meat-companies-spend-millions-lobbying-climate>

Ritchie, H. [2021]. If the world adopted a plant-based diet, we would reduce global agricultural land use from 4 to 1 billion hectares. *Our World in Data*. <https://ourworldindata.org/land-use-diets>

Ritchie, H. [2023]. How many animals are factory-farmed?. *Our World in Data*. <https://ourworldindata.org/how-many-animals-are-factory-farmed>

Rogers, R. [2008]. Beasts, burgers, and hummers: Meat and the crisis of masculinity in contemporary television advertisements. *Environmental Communication: A Journal of Nature and Culture*, 2(3), 281–301. doi:10.1080/17524030802390250.

Ruby, M. B., & Heine, S. J. [2011]. Meat, morals, and masculinity. *Appetite*,

56(2), 447–450. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2011.01.018>

Springmann, M., Clark, M., Rayner, M., Scarborough, P., & Webb, P. [2021]. The global and regional costs of healthy and sustainable dietary patterns: a modelling study. *The Lancet Planetary Health*, 5(11), 797-807. doi:10.1016/S2542-5196(21)00251-5.

Stephens Griffin, N. [2014]. *Doing Critical Animal Studies Differently: Reflexivity and Intersectionality in Practice*. In N. Taylor and R. Twine (eds.), *The Rise of Critical Animal Studies, from the Margins to the Center*, 111–36. Routledge.

Stolle, D., Hooghe, M., & Micheletti, M. [2005]. Politics in the Supermarket: Political Consumerism as a Form of Political Participation. *International Political Science Review*, 26(3), 245-269. <https://doi.org/10.1177/0192512105053784>

Sunstein, C. R. [1996]. *Social Norms and Social Roles*. *Columbia Law Review*, 96(4), 903 - 939. doi:10.2307/1123430

The Vegan Society. History. Retrieved October 1, 2024, from <https://www.vegan-society.com/about-us/history>

The Vegetarian Society. History. Retrieved July 30, 2024, from <https://web.archive.org/web/20060925221331/http://www.vegsoc.org/news/2000/21cv/history.html>

World Population Review [2024]. Retrieved on September 11, 2024 from <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/veganism-by-country>

„KOMUNÁLNÍ PŘEPYCH“ PRO 21. STOLETÍ

PETR DVOŘÁK

Kristin Rossová je emeritní profesorkou v oboru komparativní literatury na univerzitě v New Yorku. Hlavní oblastí jejího odborného zájmu jsou právě sociální a kulturní dějiny Francie 19. a 20. století. Je mimo jiné autorkou publikací o revolučních událostech ve Francii v roce 1968 a o vlivu procesu dekolonizace na francouzskou kulturu. Její zatím poslední autorský počín představuje analýza kulturně-sociologického myšlení Henriho Lefebvrea. Žádná z uvedených publikací však nebyla dosud přeložena do češtiny.

Tématem Pařížské komuny se zabývala ze specifického hlediska již v 80. letech v práci věnované Arthuru Rimbaudovi. Později se k tématu vrátila v širokém kulturně politickém a ideovém kontextu. Výsledkem je právě recenzovaná kniha, která vyšla v roce 2015 pod názvem *Communal Luxury: The Political Imaginary of the Paris Commune*. V listopadu 2021 se pak objevil k 150. výročí Komuny péčí nakladatelství Neklid český překlad pořízený Vadimem Barákem, který napsal ke knize i krátký doslov.

Dosavadní česká produkce k tématu Pařížské komuny zahrnuje téměř výhradně sborníky, historické přehledy, případně edice dokumentů publikované v éře minulého režimu, který se zaštiťoval jak známo „marx-leninskou“ ideologií. Za uplynulých 35 let pak ve změněných politických poměrech nevyšla česky jediná publikace věnovaná této problematice (výjimku představuje brožura Milana Krajčí, avšak je to pouze velmi stručný populární přehled).

V případě českého vydání „Komunálního přepychu“ se tedy jedná o průkopnický čin – tím spíše, že je kniha psána z radikálně levicových pozic (autorka má politicky nejbližší – a vůbec to neskrývá – k anarchismu). Je však třeba zdůraznit, a podtitul

práce to sám napovídá, že jejím hlavním předmětem není historie Komuny ani konkrétní opatření jí provedená (z tohoto hlediska nezíská čtenář více informací než z příslušného hesla na Wikipedii). Autorka tu především rozebírá základní prvky politických vizí spjatých s tímto průkopnickým emancipačním experimentem, tedy myšlenkový svět komunardů. Ten se přitom dotvářel z větší části až ex post po potlačení samotné Komuny ve švýcarském a britském exilu po celá 70. léta a první polovinu 80. let 19. století. Právě tomuto fenoménu následujícímu až po porážce samotné Komuny, jenž poměrně dobře vystihuje francouzský výraz *survie*, tedy jakýsi „život po životě“, se kniha Kristin Ross věnuje především. Podobně pro ni historie Komuny nezačíná vypuknutím samotného povstání 18. března 1871, ale sleduje její ideové podhoubí až k diskuzím, jež se vedly na veřejných schůzích v posledních letech císařství a které postupně vedly k formování revolučních klubů, jež se pak z velké části sjednotily v pařížské sekci Internacionály. Tento analytický přístup jí umožňuje vidět a chápat „projekt Komuny“ v dlouhodobé perspektivě, nikoli jako pouhý důsledek války s Pruskem. Vychází dle jejích vlastních slov z primárních zdrojů, zejména ze

vzpomínek komunardů, případně z korespondence a také z politických dokumentů, jako jsou různá svolání a manifesty.

Hned v úvodu Kristin Ross odhaluje svoji inspiraci, když zdůrazňuje, že vize Komuny velmi rezonuje s taktikou okupačních hnutí na počátku 21. století, ať již se jedná o protesty na náměstí Tahrír v Káhiře, Syntagma v Athénách, hnutí Occupy v USA nebo indignados ve Španělsku. Všem je totiž společné okupování veřejných prostranství, kde pak rozvíjejí politické aktivity a snaží se vytvářet zárodky vlastního alternativního světa. O něco dále přichází s tvrzením, že svět komunardů je dnešním pracujícím bližší než svět jejich rodičů [s touto odvážnou tezí polemizuje i autor doslovu Vadim Barák]. Autorka tu naráží na fenomén chronické nezaměstnanosti za současného odbourávání sociálního státu. Přesto je dnešní svět prekarizované práce v mnohém značně odlišný: tradiční dělnická třída „zmizela“ [či spíše se rozplynula v amorfní struktuře euroatlantické postindustriální společnosti] a s ní i třídní vědomí většiny pracujících.

Aktivisticko-aktualizační charakter práce je více než patrný. Z dějin Komuny autorka vyjímá určité specifické jevy, problémy a události, které podle ní ztělesňují „ducha“ tohoto

emancipačního pokusu a slouží právě jeho aktualizaci pro 21. století. V jednotlivých kapitolách analyzuje, jak komunardi pojímali fenomény jako internacionalismus, postavení umění, budoucnost práce, ženská otázka či ekologická problematika. Přitom se zásadně vymezuje jak proti tzv. „marxisticko-leninské“ [dez]interpretaci komunardského hnutí, tak proti ve Francii převažujícímu liberálnímu diskursu, který vykládá Komunu v kontextu národních dějin buďto pouze jako jakési krátké „klopýtnutí“ na počátku éry Třetí republiky, nebo dokonce jako snahu hrdinných Pařížanů o obranu své vlasti v době vpádu cizích vojsk. Současně se však zřídka záměru přinést celkové historické hodnocení, stejně jako odmítá víru v možnost poučit se z minulých nezdarů - dějiny totiž neskrývají žádné přímé poučení. S odvoláním na Waltera Benjamina píše, že historie je spíše souborem obrazů, jež za určitých podmínek aktualizovány vstupují do přítomnosti. Její přístup je tedy povýtce subjektivistický a idealistický, blízký pohledu fenomenologické filosofie. Zajímá ji, co si historické postavy o sobě a o tom co dělají myslely, nikoli jaké to mělo ekonomické,

sociální a další příčiny a důsledky. Dává vyvstat síle slov a symbolů, případně individuálních činů. Čerpá, jak již řečeno, především ze vzpomínek komunardů, leckdy převzatých i z druhé ruky. Uvádí tak mnohdy romantické zkazky, jež se již staly legendou, avšak pro jejich autentičnost není nejmenší důkaz. Nicméně, autorce slouží pro demonstraci určitých postojů a idejí. Vytváří tak vlastně jakýsi hrdinský „mýtus“ Komuny.

Značnou pozornost zaměřuje na opatření Komuny v oblasti kultury a vzdělání, jež směřovala jednoznačně k socialistickému ideálu „setření“ rozdílu mezi fyzickou a intelektuální [potažmo uměleckou] prací. Systém sekulárního a bezplatného školství byl jedním revolučním výdobytkem, který převzala Třetí republika. Umění mělo být zbaveno jakéhokoli dohledu a cenzury a přeneseno z „privatizovaných rezervací“ blíže širokým vrstvám. V tomto smyslu vyznělo i prohlášení Federace umělců z dubna 1871: ideálem měl být svět, kde by se „všichni dělali o to nejlepší“. A právě tuto vizi nazývá Kristin Ross „komunálním přepychem“.

Poslední kapitola knihy se zabývá vlivem zkušeností a idejí vzešlých z

Komuny na čtyři významné teoretiky emancipačního hnutí té doby – Williama Morrisa, Élisée Recluse, Petra Kropotkina a Karla Marxe. Podle Kristin Ross přiměl právě příklad Komuny posledně jmenovaného revidovat své dřívější názory o úloze státu v socialistické revoluci, takže v předmluvě k novému vydání Komunistického manifestu z roku 1872 napsal: „Dělnická třída nemůže prostě převzít hotovou státní mašinerii a uvést ji do chodu pro své vlastní účely“. Pod vlivem událostí v Paříži Marx zaměřil také větší pozornost na mimoevropské alternativní společnosti a začal je chápat jako možné konstitutivní prvky budoucího světového komunismu, aniž by musely předtím projít kapitalistickou fází ekonomického vývoje. Podobně se začal v téže době stavět Kropotkin k ruské „obščině“.

Přes všechny uvedené nedostatky a nesrovnalosti nabízí práce zajímavý vhled do kulturních a intelektuálních dějin 19. století a její četba může být pro každého radikálně levicově smýšlejícího člověka určitě podnětná, neboť otevírá řadu důležitých teoretických otázek.

ZA ČÍM STOJÍME

PROTI IRACIONÁLNÍMU A ABSURDNÍMU SYSTÉMU

Globální kapitalismus je systém nerovností, ve kterém chudí chudnou a bohatí bohatnou. Stamiliony hladoví a umírají na snadno léčitelné nemoci, zatímco je technologicky možný důstojný život pro všechny. Systém upírá drtivě většině možnost rozvíjet své tvůrčí schopnosti a degraduje ji na úroveň stroje. Lidé jsou nuceni pracovat déle a na více úvazků, zatímco nezaměstnanost stále roste a uvrhuje další masy do chudoby a nejistoty. V kapitalismu vznikají války o suroviny a trhy, jsou drancovány přírodní zdroje, likvidována kulturní rozmanitost. Ačkoli jsou veškeré hodnoty tvořeny lidskou prací, kontrolu nad jejich distribucí má kapitál. Kapitalismus spočívá v honbě za ziskem na úkor lidských potřeb. Je to iracionální a absurdní systém.

ZA SOCIALISMUS ZDOLA

Jako alternativu ke kapitalismu nabízíme systém, který nazýváme socialismem zdola. Jedná se o systém samosprávných rad, jež rozhodují o politických i ekonomických otázkách. Demokracie zde není omezena na hlasování jednou za čtyři roky, ale proniká dennodenně všemi oblastmi života společnosti. To umožňuje začít vytvářet

společnost bez nezaměstnanosti, bez chudoby, bez útlaku.

Naprosto odmítáme režimy bývalého východního bloku v ČSSR, SSSR, ale také v Číně, na Kubě atd. Považujeme je za tzv. státněkapitalistické režimy. Jestliže dnešní kapitalismus je typický mocí nadnárodních korporací a jim poplatných parlamentů, měla tehdy veškerou ekonomickou a politickou moc třída stranické byrokracie. Hlásíme se k tradici levicové opozice vůči těmto režimům.

Podporujeme zápasy námezdně pracujících za kratší pracovní dobu, vyšší mzdy, lepší pracovní podmínky, bezplatnou lékařskou péči a sociální zabezpečení a všechny ostatní emancipační snahy. Nespoléháme ovšem na parlamentní politiku. Jen nezávislá aktivita pracujících prostřednictvím stávek, kampaní, manifestací apod. může vést k systémové změně. Jen sami pracující mohou dosáhnout svého vlastního osvobození.

SOLIDARITA

Úsilí o socialismus zdola je součástí celosvětového boje. Prosazujeme solidaritu s pracujícími, nezaměstnanými a utlačovanými v jiných zemích. Jsme v zásadní a aktivní opozici vůči všemu, co proti sobě staví neprivilegované obyvatele různých zemí, různé národnosti, různé barvy pleti, různého poh-

laví, sexuální orientace, náboženství či profese. Podporujeme tedy kampaně a boje proti rasismu a xenofobii; proti islamofobii, nesnášenlivosti vůči Romům apod. Bojujeme za úplnou politickou, ekonomickou a sociální rovnost žen a mužů, vystupujeme proti diskriminaci na základě sexuální orientace.

Fašismus a nacismus považujeme za zásadní hrozby všem dosaženým demokratickým a sociálním právům. Ačkoli jejich hesla často znějí antikapitalisticky, ve skutečnosti jsou fašismus a nacismus pokračováním kapitalismu, jen jinými prostředky. V dobách krize jsou tyto politické hrozby zvláště aktuální.

REVOLUČNÍ ORGANIZACE

Kapitalistický systém vytvořil vysoce organizované instituce včetně státu, které kontrolují bohatství, média a represivní složky. Abychom čelili moci těchto institucí, musíme se sami organizovat. Chceme být zárodkem revoluční strany, která bude spojoval aktivisty různých hnutí a pracující třídy. Na rozdíl od parlamentních stran pro ni bude účast ve volbách jen prostředkem, jak dále šířit myšlenky svobody, rovnosti a solidarity. Tato revoluční organizace může zásadně přispět k tomu, aby emancipační hnutí sílila, a podílet se na rozvíjení myšlenek a strategií, které povedou k překonání kapitalismu.

PŘIDEJTE SE K NÁM

**SOLIDARITA
VYDÁVÁ SOCIALISTICKÁ SOLIDARITA
WWW.SOCSOL.CZ**

Registrační číslo Ministerstva kultury ČR: E 20370
Redakční e-mail: redakce@socsol.cz
Předplatitelský e-mail: predplatne@socsol.cz
Doručovací adresa: Socialistická solidarita,
P.O. Box 469, 111 21, Praha 1

ŠÉFREDAKTOR:
Martin Šaffek

REDAKČNÍ RADA
Jan Májiček, Markéta Juřicová,
Petr Dvořák, Pavel Šnajdr

SAZBA:
Martin Šaffek

KOREKTURY
Petr Dvořák, Markéta Juřicová, Pavel Šnajdr

Vždy na straně pracujících!

Sledujte nás na sociálních sítích

Kanál Solidarita na WhatsUpu

Skupina Solidarita na Telegramu

Stránka socsol na Facebooku

Účet socsol.cz na Instagramu

Pište na mail info@socsol.cz

**Odebírejte
mailový
zpravodaj**

**Přidejte se
k nám!**

